

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การใช้ชุดกิจกรรมด้านคุณธรรม จริยธรรม เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดี ของนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนชุมชนบ้านแม่สาว จังหวัดลำปาง ครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ศึกษาเอกสาร
และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้กำหนดสาระสำคัญประกอบด้วยหัวข้อตามลำดับ ดังต่อไปนี้

1. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 : กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา
ศาสนา และวัฒนธรรม
2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับชุดกิจกรรม
3. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม จริยธรรม
4. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับความเป็นพลเมืองดี
5. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

**หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 : กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และ
วัฒนธรรม**

1. พื้นฐานแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน

กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่อาศัยการอยู่
ร่วมกันบนโลกที่มี การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลา การเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจซึ่งแตกต่าง
กันอย่างหลากหลายการปรับตัวของกับบริบทสภาพแวดล้อม ทำให้เป็นพลเมืองที่รับผิดชอบ
มีความสามารถทางสังคม มีความรู้ ทักษะ คุณธรรมและค่านิยมที่เหมาะสม โดยให้ผู้เรียนเกิดความ
เจริญงอกงาม ในด้านความรู้ ด้านทักษะกระบวนการ ด้านเจตคติและค่านิยม ด้านการจัดการและ
การปฏิบัติ ซึ่งกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเป็นศาสตร์แห่งบูรณาการ หลักสูตรและ
การเรียน การสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีลักษณะของการเชื่อมโยงสาระ
การเรียนรู้ต่าง ๆ โดยสามารถบูรณาการได้ทั้งในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และ
บูรณาการกับสาระอื่น ๆ (กรมวิชาการ, 2545 ก: 2)

2. คุณภาพของผู้เรียนในหลักสูตร

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดให้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
เป็นกลุ่มสาระพื้นฐาน ที่ผู้เรียนต้องเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6
ประกอบด้วยสาขาวิชาต่าง ๆ หลายแขนง มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ มีทักษะกระบวนการ มีคุณธรรม

จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ รวมทั้งได้แสดงบทบาท และความรับผิดชอบทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสภาพแวดล้อม จากองค์ประกอบดังกล่าว จึงทำให้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีจุดเน้นในการสร้างคุณภาพผู้เรียน ดังนี้ (กรมวิชาการ, 2545 ก: 6)

- 2.1 ยึดมั่นในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา
- 2.2 ยึดมั่น ศรัทธาและธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตย
- 2.3 มีความสามารถในการบริหารจัดการทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพ เพื่อการดำรงชีวิต อยู่อย่างมีคุณภาพ นำหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 2.4 เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ภาคภูมิใจในความเป็นไทย ทั้งในอดีตและปัจจุบัน สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ และนำไปสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้
- 2.5 มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีงามระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เป็นผู้สร้างวัฒนธรรม มีจิตสำนึก อนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

3. สารและมาตรฐานการเรียนรู้

สารและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ประกอบด้วย (กรมวิชาการ, 2545 ก: 9)

- สาระที่ 1 ศาสนาและวัฒนธรรม
- สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม
- สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์
- สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์
- สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์

สารและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ 2 (ป. 4 – ป. 6) สาระที่ 1 ศาสนาและวัฒนธรรม และสาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ซึ่งผู้ศึกษาวิเคราะห์ในส่วนที่เกี่ยวข้อง รายละเอียดดังตาราง 1

ตาราง 1 สารและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
ช่วงชั้นที่ 2 (ป.4 – ป.6)

สารและมาตรฐานการเรียนรู้	มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น
สาระที่ 1 : ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม มาตรฐาน ส 1.1: เข้าใจประวัติความสำคัญ หลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือ ศาสนาที่ตนนับถือ สามารถนำหลักธรรม ของศาสนามาเป็นหลักปฏิบัติในการอยู่ ร่วมกัน	1. รู้และเข้าใจเรื่องราวพื้นฐานเกี่ยวกับประวัติ ความสำคัญของศาสนา ศาสดาและคัมภีร์ทางศาสนา ที่ตนนับถือ 2. รู้และบอกหลักธรรมสำคัญของศาสนาที่ตนนับถือ และศาสนาอื่น 3. รู้และเข้าใจเรื่องการบริหารจิตและเจริญปัญญา โดยให้รู้ความหมายของสติสัมปชัญญะ สมาธิ และปัญญา
มาตรฐาน ส 1.2 : ยึดมั่นในศีลธรรม การทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม และ ศรัทธา ในพระพุทธศาสนา หรือศาสนา ที่ตนนับถือ	1. ชื่นชมการทำความดีของบุคคลในสังคมพร้อมทั้ง แนวปฏิบัติของตนเพื่อเป็นหลักในการดำรงชีวิต 2. เห็นคุณค่าการทำความดีของบุคคลสำคัญ และเสนอเป็นแนวการประพฤติปฏิบัติ ของตนเอง กลุ่มเพื่อนและสังคมใกล้เคียง เพื่อการอยู่ร่วมกันได้ อย่างสันติสุขเห็นประโยชน์ของแนวทางศาสนาและ สามารถปฏิบัติได้
มาตรฐาน ส 1.3 : ประพฤติปฏิบัติตาม หลักธรรมและศาสนพิธีของ พระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ ที่ นิยมที่ดีงาม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ ในการพัฒนาตน บำเพ็ญประโยชน์ ต่อ สังคม สิ่งแวดล้อม เพื่อการอยู่ร่วมกันได้ อย่างสันติสุข	1. รู้และปฏิบัติตามหลักศีลธรรม จริยธรรม ค่านิยม ที่ดี หลักธรรมทางศาสนา ที่ตนนับถือในเรื่องที่เกี่ยวกับ ตนเองกลุ่มสังคมที่ตนเป็นสมาชิก และสิ่งแวดล้อม ที่ใกล้ชิด ชุมชนและประเทศเพื่อการอยู่ร่วมกันได้ อย่างสันติสุข 2. ใช้ภาษาในคัมภีร์ที่ใช้ในศาสนาที่ตนนับถือ และร่วมศาสนพิธี พิธีกรรม วันสำคัญทางศาสนา ด้วยความเต็มใจ 3. ฝึกบังคับจิตใจให้ตั้งมั่นได้ โดยมีสติสัมปชัญญะ ในขณะที่ปฏิบัติตามแนวของศาสนา

ตาราง 1 (ต่อ)

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้	มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น
สาระที่ 2 : หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม มาตรฐาน ส 2.1 : ปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองตามกฎหมาย ประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคมโลกอย่างสันติสุข	1. ภูมิใจและชื่นชมความเป็นพลเมืองดีตามวิถีชีวิตประชาธิปไตยของตนเองและบุคคลอื่นในระดับกลุ่มสังคม ท้องถิ่น และประเทศชาติ 2. ตระหนักถึงสถานภาพ บทบาท สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ในฐานะพลเมืองดีในท้องถิ่นและประเทศชาติ รวมทั้งเข้าใจในเรื่องสิทธิเด็ก เพื่อคุ้มครองปกป้องตนเองและผู้อื่นตลอดจนปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับตนเอง ครอบครัว และชุมชน 3. เข้าใจและปฏิบัติตนตามบรรทัดฐาน และวัฒนธรรมในจังหวัด ภาค และประเทศ รวมทั้งตระหนักถึงความสำคัญในวัฒนธรรมของกลุ่มคนในสังคมที่มีความหลากหลาย และยอมรับในคุณค่าซึ่งกันและกัน
มาตรฐาน ส 2.2 : เข้าใจระบบการเมือง การปกครองในสังคมปัจจุบัน ชีตมัน ศรัทธา และธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข	1. รู้บทบาทความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจของกลุ่มบุคคลในสังคม เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจในการใช้อำนาจอธิปไตยในการปกครองประเทศ เข้าใจและมีส่วนร่วมในกิจกรรม การเมือง การปกครองตามกระบวนการประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่นและประเทศ 2. รู้และเข้าใจความสำคัญของรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายแม่บทของกฎหมายอื่น ๆ การแบ่งแยกอำนาจตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน และปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ในชีวิตประจำวันและเหมาะสมตามวัย

ชุดกิจกรรม

1. ความหมายของชุดกิจกรรม

จากการศึกษาได้มีผู้ให้ความหมายของชุดกิจกรรมไว้มากมาย ซึ่งสามารถประมวลความหมายจากที่นักการศึกษาหลาย ๆ ท่าน ดังนี้

คำว่าชุดกิจกรรมที่ผู้รายงานใช้ในการพัฒนาครั้งนี้ ประยุกต์มาจากคำว่าชุดการสอน หรือชุดการเรียนการสอน ซึ่งเดิมเรียกเป็นภาษาอังกฤษต่างๆ กัน เช่น Instructional Package, Learning Package, Individualized Learning Package, Instructional kits หรือ SelfInstructional Package (ชาญชัย อินทรสุณานนท์, มปป. : 38) เดิมใช้คำว่าชุดการสอนเนื่องจากเป็นสื่อที่ครูนำมาใช้ประกอบการสอน ต่อมาแนวคิดในการยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียนเข้ามามีบทบาทมากขึ้น จึงมีผู้เรียกชุดการสอนเป็นชุดการเรียนรู้ ชุดการเรียนการสอนหรือชุดกิจกรรม (บุญเกื้อ คอระหาเวช, 2542: 91) และในการรายงานครั้งนี้จะเรียกว่าชุดกิจกรรม แทนชื่อที่เรียกต่าง ๆ กัน ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น

บุญชม ศรีสะอาด (2545: 95) ได้กล่าวไว้ว่าชุดกิจกรรม หมายถึง วัสดุกรรมที่ใช้ประกอบการเรียนการสอนหลาย ๆ อย่างประกอบกัน หรือที่เรียกว่าสื่อประสม (multimedia) นั้นเอง ซึ่งสื่อประสมเหล่านี้ต้องสอดคล้องกับเนื้อหาวิชาและจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ เพื่อช่วยเหลือครูให้สามารถสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และทำให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ที่หลากหลายและเกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพด้วยเช่นกัน

กรองกาญจน์ อรุณรัตน์ (2536: 4) ได้ให้ความหมายในทำนองเดียวกันว่าชุดกิจกรรม นั้นมีลักษณะเป็นชุดที่นำวิธีการจัดระบบมาใช้ประกอบด้วยเนื้อหา กิจกรรม สื่ออุปกรณ์ และเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและจำเป็นในการเรียนการสอน

จิรภัทร์ บัวสุวรรณ (2543: 29) กล่าวว่าชุดการเรียนหรือชุดกิจกรรม คือ สื่อการเรียนการสอนที่ครูสร้างขึ้น ซึ่งประกอบด้วยวัสดุ อุปกรณ์หลายชนิด และองค์ประกอบอื่น ๆ เพื่อให้ผู้เรียนศึกษาและปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง เกิดความรู้ด้วยตนเอง โดยครูเป็นผู้ให้คำแนะนำช่วยเหลือ และมีการนำหลักการทางจิตวิทยามาใช้ประกอบในการเรียนเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับความสำเร็จ

กล่าวโดยสรุปชุดกิจกรรม หมายถึง สื่อการสอนที่ครูสร้างขึ้นจากการประมวลเนื้อหา ประสบการณ์ แนวคิด กิจกรรมต่าง ๆ หรือสื่อหลาย ๆ อย่าง มาผสมผสานกันอย่างเป็นระบบและสอดคล้องกัน เพื่อให้ให้นักเรียนได้ศึกษาและปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีครูเป็นผู้ คอยแนะนำและช่วยเหลือให้นักเรียนประสบความสำเร็จในการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพนั่นเอง

2. แนวคิดหรือหลักการของชุดกิจกรรม

สุนันทา สุนทรประเสริฐ (2547: 10-11) ได้กล่าวถึงแนวคิดหรือหลักการที่จะนำไปสู่การผลิตชุดกิจกรรมไว้คล้าย ๆ กัน ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

แนวคิดที่ 1 เป็นแนวคิดตามหลักจิตวิทยาเกี่ยวกับทฤษฎีความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งในการจัดการเรียนการสอนควรเปิดโอกาสให้นักเรียนมีอิสระในการเรียนรู้ด้วยตนเองตามระดับความสามารถและความสนใจ โดยมีครูคอยช่วยเหลือแนะนำตามความเหมาะสม

แนวคิดที่ 2 เป็นแนวคิดที่พยายามจะเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนจากที่เคยยึดครูเป็นศูนย์กลางหรือเป็นแหล่งเรียนรู้มาเป็นการจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้เรียนโดยใช้แหล่งความรู้จากสื่อต่าง ๆ ในรูปของชุดกิจกรรม ซึ่งส่วนใหญ่ผู้เรียนจะศึกษาด้วยตนเองโดยมีครูคอยแนะแนวการเรียนรู้ให้

แนวคิดที่ 3 เป็นแนวคิดที่พยายามจัดการผลิตและการใช้อุปกรณ์ มาเป็นสื่อการสอนแบบประสมโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยนักเรียนในการเรียนรู้มากกว่าที่จะใช้ช่วยครูในการสอน

แนวคิดที่ 4 เป็นแนวคิดที่พยายามจะสร้างปฏิสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นระหว่างครู นักเรียน และสิ่งแวดล้อม โดยนำสื่อการสอนและกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มาใช้เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ประกอบกิจกรรมร่วมกัน

แนวคิดที่ 5 เป็นแนวคิดที่ยึดหลักการทางจิตวิทยามาจัดสภาพการเรียนรู้โดยให้นักเรียน ได้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง ทราบข้อมูลย้อนกลับว่าการทำงานของตนเองถูกหรือผิด มีการเสริมแรงทางบวก ได้เรียนรู้ไปทีละขั้นตามความสามารถและความสนใจของตนเอง

3. องค์ประกอบของชุดกิจกรรม

จากการศึกษาองค์ประกอบของชุดกิจกรรมตามแนวคิดของสุนีย์ เหมาะประสิทธิ์, 2542: 37) พบว่าองค์ประกอบของชุดกิจกรรม มีดังนี้

3.1 คู่มือการใช้ชุดกิจกรรม ซึ่งเป็นส่วนกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับการใช้ชุดกิจกรรม ให้ผู้ใช้ได้ศึกษาและปฏิบัติตาม เพื่อการบรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพ

3.2 คำชี้แจง เป็นส่วนที่อธิบายความมุ่งหมายของกิจกรรม ลักษณะของการจัดกิจกรรมและแนวทางในการทำกิจกรรมอย่างคร่าว ๆ เพื่อบรรลุจุดหมายนั้น

3.3 จุดประสงค์การเรียนรู้ เป็นส่วนที่จัดทำขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนได้ทราบถึงจุดประสงค์ของการเรียนแต่ละครั้งว่าจะประสบผลสำเร็จอะไรบ้างหลังจากที่เรียนแล้ว ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณธรรม จริยธรรม

3.4 สื่อการเรียน/แหล่งเรียนรู้ เป็นส่วนที่ระบุเกี่ยวกับวัสดุ อุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้ที่ใช้ ในกิจกรรม โดยจัดให้อยู่ในรูปของสื่อการสอนแบบผสม

3.5 เนื้อหาสาระของบทเรียน เป็นส่วนที่เสนอเนื้อหาความรู้ให้กับนักเรียน

3.6 เวลาที่ใช้ เป็นส่วนที่ระบุจำนวนเวลาในการดำเนินกิจกรรม

3.7 กิจกรรมการเรียนรู้ เป็นส่วนที่ให้นักเรียนเป็นผู้ปฏิบัติตามกิจกรรมต่าง ๆ ที่ระบุเพื่อไปสู่จุดหมายที่ตั้งไว้

3.8 การวัดและการประเมินผลเป็นส่วนที่ระบุ เกี่ยวกับแนวทางในการวัดและประเมินผล ซึ่งอาจเป็นการทดสอบย่อย การตรวจสอบผลงาน และการสังเกตพฤติกรรมหลังการใช้ชุดกิจกรรมแต่ละชุดของผู้เรียน เพื่อพัฒนาการว่าผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์ที่ตั้งไว้เพียงใดหรือบางครั้งอาจจะทำการทดสอบก่อนเรียนด้วยก็ได้

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับองค์ประกอบของชุดกิจกรรม จะเห็นว่ามีลักษณะองค์ประกอบที่คล้ายคลึงกัน คือ มีคู่มือการใช้ชุดกิจกรรม คำชี้แจง จุดมุ่งหมาย เนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการสอนและประเมินผล สำหรับงานศึกษาครั้งนี้ได้ปรับปรุงองค์ประกอบของชุดกิจกรรม เพื่อความเหมาะสมในการนำไปใช้ซึ่งประกอบด้วย ชื่อกิจกรรม คำชี้แจง จุดประสงค์การเรียนรู้ เวลาที่ใช้ เนื้อหา อุปกรณ์ กิจกรรม และแบบทดสอบท้ายกิจกรรม

4. ขั้นตอนในการสร้างชุดกิจกรรม

ขั้นตอนในการสร้างชุดกิจกรรมมีค่อนข้างมาก ซึ่งจากการศึกษาขั้นตอนในการสร้างชุดกิจกรรมของ สุนันทา สุนทรประเสริฐ (2547: 17-18) พบว่ามีขั้นตอน สรุปได้ดังนี้

4.1 ศึกษาและวิเคราะห์เนื้อหาสาระของหน่วยการเรียนรู้ และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังอย่างละเอียด

4.2 แบ่งหน่วยการเรียนรู้ออกเป็นหน่วยย่อย เพื่อสะดวกต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน

4.3 กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ให้สอดคล้องทั้งจุดประสงค์ทั่วไปและจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม รวมทั้งกำหนดเกณฑ์การตัดสินไว้ด้วย

4.4 กำหนดความคิดรวบยอด โดยให้สอดคล้องกับหน่วยการเรียนรู้ และจุดประสงค์ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรม เนื้อหาสาระ สื่อ และส่วนประกอบอื่น ๆ

4.5 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ ให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ เพื่อเป็นแนวทางในการเลือกและผลิตสื่อการสอน

4.6 เลือกและผลิตสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับแต่ละหน่วยการเรียนรู้ พร้อมทั้งจัดสื่อการสอนอย่างเป็นระบบ

4.7 กำหนดแบบประเมินผล พร้อมทั้งกำหนดเกณฑ์การประเมินอย่างละเอียด ซึ่งต้องประเมินให้ตรงกับจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยใช้การสอบแบบอิงเกณฑ์

4.8 ทดสอบประสิทธิภาพของชุดกิจกรรม เป็นการนำชุดกิจกรรมไปทดสอบด้วยวิธีการต่าง ๆ ก่อนที่จะนำไปใช้จริง เช่น ทดลองใช้กับผู้เรียนที่เป็นตัวอย่างของกลุ่มเป้าหมาย หรือให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ เพื่อให้ได้ชุดกิจกรรมที่มีคุณภาพและเหมาะสมกับผู้เรียน

จากขั้นตอนข้างต้นกล่าวได้ว่าการผลิตชุดกิจกรรมเป็นผลผลิตของกระบวนการออกแบบ เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ประสิทธิผลหรือประสิทธิภาพที่ตั้งไว้นั่นเอง

5. ประโยชน์ของชุดกิจกรรม

ประโยชน์ของชุดกิจกรรม พอสรุปได้ว่าการใช้ชุดกิจกรรมช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนการสอนและส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งแบ่งประโยชน์ของชุดกิจกรรมออกเป็นสองประเด็น คือ ประโยชน์ของชุดกิจกรรมต่อผู้สอน และประโยชน์ของชุดกิจกรรมต่อผู้เรียน ดังนี้ (บุญเกื้อ ควรหาเวช, 2542: 27)

5.1 ประโยชน์ของชุดกิจกรรมต่อผู้สอน ชุดกิจกรรมสามารถช่วยสร้างความพร้อมและความเชื่อมั่นให้กับครูผู้สอน ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการถ่ายทอดเนื้อหาและประสบการณ์ที่ซับซ้อนเป็นนามธรรม ซึ่งไม่สามารถถ่ายทอดด้วยการบรรยายได้ดี นอกจากนี้ยังช่วยทำให้การสอนมีมาตรฐานเดียวกัน ลดภาระของครูผู้สอน และสามารถจัดปัญหาในการขาดแคลนครูผู้ชำนาญ เนื่องจากครูคนอื่นก็สามารถสอนแทนได้

5.2 ประโยชน์ของชุดกิจกรรมต่อผู้เรียน ชุดกิจกรรมสามารถช่วยส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองตามจุดประสงค์การเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

6. การทดสอบประสิทธิภาพของชุดกิจกรรม

ภายหลังจากที่สร้างชุดกิจกรรมเป็นที่เรียบร้อยแล้วจะต้องนำชุดกิจกรรมไปทดสอบประสิทธิภาพ ซึ่งก็คือการนำไปทดลองใช้เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้ได้มาตรฐานก่อนนำไปใช้สอนจริง ทั้งนี้ เพื่อเป็นการประกันว่าชุดกิจกรรมที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพนั่นเอง ซึ่งจากการศึกษาการทดสอบประสิทธิภาพของชุดกิจกรรม ตามแนวคิดของสุนันทา สุนทรประเสริฐ (2547: 54-57) ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

6.1 ขั้นตอนการทดสอบประสิทธิภาพของชุดกิจกรรม แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

6.1.1 ขั้นตอนแบบหนึ่งต่อหนึ่ง (1 : 1) เป็นการนำชุดกิจกรรมไปทดลองใช้กับนักเรียนจำนวน 3 คน โดยเลือกทดลองกับนักเรียนที่มีผลการเรียนอยู่ในระดับต่ำ ระดับปานกลางและระดับสูง เพื่อที่จะศึกษาถึงข้อบกพร่องของภาษาที่ใช้ สื่อการสอน ลำดับของการนำเสนอ ความเหมาะสมของวิธีการนำเสนอเนื้อหา ซึ่งการทดลองในขั้นนี้ไม่ได้ทดลองตามกระบวนการเรียนการสอนที่กำหนดไว้ในชุดกิจกรรม เนื่องจากไม่ได้มุ่งเน้นที่จะนำเอาคะแนนผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน ภายหลังจากศึกษาจากชุดกิจกรรมมาเป็นเครื่องตัดสินประสิทธิภาพของชุด

กิจกรรมแต่อย่างใด แต่จะนำผลที่ได้มาพิจารณาปรับปรุงส่วนที่เห็นว่ายังบกพร่อง เช่น การใช้ภาษา เนื้อหา วิธีการนำเสนอ สื่อการสอนต่าง ๆ ให้ดียิ่งขึ้น

6.1.2 ขั้นทดสอบแบบกลุ่มเล็ก (1 : 10) เป็นการนำชุดกิจกรรมที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้กับนักเรียนที่มีผลการเรียนอยู่ในระดับสูงและค่าแบบคละกัน ประมาณ 6 - 10 คน การทดลองในขั้นนี้ จะเป็นการทดลองตามขั้นตอนของกระบวนการเรียนการสอนที่กำหนดไว้ในชุดกิจกรรม ซึ่งขณะที่นักเรียนกำลังศึกษาจากชุดกิจกรรมนั้น ครูผู้สอนต้องคอยสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน จวบเวลาในการเรียน และคอยช่วยเหลือเมื่อนักเรียนประสบปัญหาในการเรียน ภายหลังจากที่ศึกษาเนื้อหาจบแล้วให้นักเรียนทำแบบทดสอบหลังเรียน จากนั้นเมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการทั้งหมดแล้วถ้าคะแนนที่ได้ออกมาเท่ากับหรือสูงกว่าเกณฑ์ ที่ตั้งไว้ก็สามารถนำชุดกิจกรรมไปทดสอบประสิทธิภาพในการทดลองภาคสนามต่อไป แต่ถ้าคะแนนที่ได้ออกมาต่ำกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ก็จะต้องนำชุดกิจกรรมไปทดลองใช้แบบกลุ่มเล็กกับนักเรียนกลุ่มต่อไป เพื่อหาทางปรับปรุงแก้ไขและขจัดข้อบกพร่องให้มากที่สุด เป็นการทดลองซ้ำจนกระทั่งแน่ใจว่าชุดกิจกรรมมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ แล้วจึงนำไปทดลองเพื่อหาประสิทธิภาพในขั้นต่อไป

6.1.3 ขั้นทดลองภาคสนาม (1 : 100) ในการทดลองขั้นนี้จะเป็นการนำชุดกิจกรรม ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ในชั้นเรียนที่มีนักเรียนตั้งแต่ 30-100 คน โดยดำเนินการทดลองตามกระบวนการเช่นเดียวกับการทดลองแบบกลุ่มเล็ก เพื่อพิจารณาแก้ไขปรับปรุงในข้อบกพร่องอีกเป็นขั้นสุดท้าย ซึ่งหากการทดลองภาคสนามชี้ให้เห็นว่าชุดกิจกรรมมีประสิทธิภาพไม่ถึงเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ก็จะต้องนำชุดกิจกรรมไปปรับปรุงแก้ไขและทำการทดสอบหาประสิทธิภาพซ้ำอีก จนกระทั่งชุดกิจกรรมนั้นมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์

6.2 การกำหนดประสิทธิภาพของชุดกิจกรรม เกณฑ์ประสิทธิภาพของชุดกิจกรรม หมายถึง ระดับประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เป็นเกณฑ์ที่ผู้สอนคาดหมายว่านักเรียนจะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นที่น่าพอใจหากชุดกิจกรรมนั้น ๆ มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐานแล้วย่อมแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของการนำชุดกิจกรรมไปใช้ให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนได้ ในการกำหนดประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมนั้นจะกำหนดเปอร์เซ็นต์ของผลเฉลี่ยของคะแนนการทำงานและการทำกิจกรรมของนักเรียนทั้งหมดต่อเปอร์เซ็นต์ของผลการทดสอบหลังเรียนของนักเรียนทั้งหมดนั่นคือ ประสิทธิภาพของกระบวนการ/ประสิทธิภาพของผลลัพธ์ แทนด้วย E_1/E_2 เมื่อ

E_1 คือ ค่าประสิทธิภาพของกระบวนการคิดเป็นร้อยละของคะแนนเฉลี่ยจากการทำแบบฝึกหัด

E_2 คือ ค่าประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (พฤติกรรมที่เปลี่ยนไปในตัวผู้เรียนหลังเรียน) คิดเป็นร้อยละของคะแนนการทดสอบหลังเรียนซึ่งเกณฑ์ประสิทธิภาพที่กำหนดไว้มีหลายระดับ เช่น 75/75, 80/80, 85/85, 90/90 และ 95/95 ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของวิชาโดยเนื้อหาที่เป็นความรู้ ความจำมักจะตั้งเกณฑ์ไว้ตั้งแต่ 80/80 ขึ้นไป แต่เนื้อหาที่เป็นทักษะอาจจะตั้งเกณฑ์ต่ำกว่านี้ก็ได้

6.3 วิธีการคำนวณหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรม หลังจากที่กำหนดเกณฑ์ ประสิทธิภาพ ของชุดกิจกรรมแล้ว ต้องนำคะแนนของกิจกรรมและคะแนนการสอบหลังเรียนมา คำนวณเพื่อหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ (กรมวิชาการ, 2545 ข : 63-64)

ในการหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมการพัฒนาคูณธรรมจริยธรรม ความเป็นพลเมืองดี กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนชุมชนบ้านแม่สาว จังหวัดลำปาง ในครั้งนี้ ผู้ศึกษาใช้เกณฑ์ของกรมวิชาการ (2545 ข : 63-64) โดยกำหนดเกณฑ์ประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมไว้ที่ 80/80 คือ พฤติกรรมต่อเนื่อง (กระบวนการ) และพฤติกรรมขั้นสุดท้าย (ผลลัพธ์) โดยการกำหนดค่าประสิทธิภาพเป็น E_1 (ประสิทธิภาพของ กระบวนการ) E_2 (ประสิทธิภาพของผลลัพธ์) เพื่อให้มีความสอดคล้องกับการวัดผลประเมินผลที่ ครอบคลุมและพัฒนาทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ ด้านทักษะกระบวนการ และด้านคุณลักษณะอันพึง ประสงค์ ซึ่งมีความหมายดังนี้

80 ตัวแรก (E_1) หมายถึง คะแนนเฉลี่ยร้อยละ ที่ได้จากการปฏิบัติกิจกรรมระหว่างเรียน ของชุดกิจกรรมแต่ละชุด ได้ร้อยละ 80

80 ตัวหลัง (E_2) หมายถึง คะแนนเฉลี่ยร้อยละ ที่ได้จากการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการ เรียนหลังจากเสร็จสิ้นจากการเรียนการสอนทั้งหมด ได้ร้อยละ 80

โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการดังนี้

1) แบบหนึ่งต่อหนึ่ง (Individual Tryout) (1:1) นำชุดกิจกรรมการพัฒนาคูณธรรม จริยธรรมความเป็นพลเมืองดี กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สำหรับ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนชุมชนบ้านแม่สาว จังหวัดลำปาง ไปทดลองใช้กับผู้เรียนซึ่ง มีระดับความรู้แตกต่างกัน คือ เก่ง ปานกลาง อ่อน อย่างละ 1 คน จำนวนทั้งหมด 3 คน แล้วนำมา คำนวณหาประสิทธิภาพนำมาปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น

2) แบบกลุ่มเล็ก (Small Group Tryout) (1 : 10) นำชุดกิจกรรมการพัฒนาคูณธรรม จริยธรรมความเป็นพลเมืองดี กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สำหรับ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนชุมชนบ้านแม่สาว จังหวัดลำปาง ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้กับนักเรียนที่มีระดับความรู้แตกต่างกัน คือ เก่ง ปานกลาง อ่อน รวมจำนวนทั้งสิ้น 10 คน แล้วนำมาคำนวณหาประสิทธิภาพ และปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น

3) แบบภาคสนาม (Field Group Tryout)(1 : 100) นำชุดกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมความเป็นพลเมืองดี กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนชุมชนบ้านแม่สาว จังหวัดลำปาง ไปใช้จริงกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนชุมชนบ้านแม่สาว จังหวัดลำปาง ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2553 จำนวน 13 คน ให้ปฏิบัติกิจกรรมในชุดกิจกรรม นำมาคำนวณค่าประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม จริยธรรม

1. ความหมายของคุณธรรม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2542 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 214) ได้ให้ความหมายจริยธรรม ไว้ว่า จริย น. ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ จริยธรรม ธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2544: 115) ให้ความหมายไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่บุคคลยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดีงามมีประโยชน์มากและมีโทษน้อย

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2546 : 235) กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง สภาพของคุณงามความดี คนที่มีคุณธรรม หมายถึง คนที่มีจริยธรรมในระดับสูง ซึ่งคนที่มีคุณธรรมนั้นนอกจากจะไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นแล้ว ยังมีจิตใจต่อผู้อื่นอีกด้วย

ฉลอง จะระ (2547: 15) กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดีและความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่เป็นไปในทางที่ดี หรือจิตใจที่เป็นกุศล เป็นเรื่องนามธรรมและเป็นเรื่องที่บุคคลยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดี ไม่ก่อความเดือดร้อนกับใครและอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

กระทรวงศึกษาธิการ (2548: 2) ได้ให้ความหมายคุณธรรมไว้ว่า สิ่งที่บุคคลส่วนใหญ่ยอมรับว่าดีงาม ซึ่งส่งผลให้เกิดการกระทำที่เป็นประโยชน์ และความดีงามที่ดีที่แท้จริงต่อสังคม จริยธรรม หมายถึง สิ่งที่บุคคลหรือสังคมยึดถือเป็นเครื่องมือช่วยตัดสินใจ และกำหนดการกระทำของตนเอง

2. ความหมายของจริยธรรม

ประภาศรี สีหอำไพ (2543: 24) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง หลักความประพฤติที่อบรมกิริยาและปลูกฝังลักษณะนิสัยให้อยู่ในครรลองของคุณธรรมหรือศีลธรรม คุณค่าทางจริยธรรมชี้ให้เห็นความเจริญงอกงามในการดำเนินชีวิตอย่างมีระเบียบแบบแผน ตามวัฒนธรรมของบุคคลที่มีลักษณะทางจิตใจที่ดีงาม อยู่ในสภาพแวดล้อมที่โน้มน้าให้บุคคลมุ่งทำความดี ละเว้นความชั่ว มีแนวทางประพฤติอยู่ในเรื่องของความดี ความถูกต้องเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างสงบเรียบร้อยและเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น

ชมเชย ทองชุม (2547: 19) ได้กล่าวไว้ว่า จริยธรรม หมายถึง คุณลักษณะที่เกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติ ตลอดจนการคิดในทางที่ถูกต้อง ดีงาม มีคุณประโยชน์ทั้งตนเอง และส่วนรวม สามารถควบคุมตนเองในการประพฤติและการปรับตัวเพื่อความสงบสุข ในการอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขในสังคม

อำนาจ หารัญดา (2548: 9) ได้กล่าวไว้ว่า จริยธรรม หมายถึง สิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์สากล ในสังคม ทั้งทางกาย วาจา และใจ เพื่อบรรลุถึงสภาพชีวิตอันมีคุณค่าที่พึงประสงค์ต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม เป็นมาตรฐานหรือแนวทางในการประพฤติตนและปฏิบัติให้เป็นที่ยอมรับของสังคม เพื่อให้คนในสังคมมีความสุขและความพึงพอใจ

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า คุณธรรมจริยธรรม หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลที่ตั้งอยู่ในแนวทางแห่งความดีความถูกต้อง เพื่อการปฏิบัติตนให้เป็นคนดีมีความสุข และเป็นแบบอย่างที่ดีต่อตนเอง เป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้อื่นโดยดำเนินชีวิตไปตามกฎเกณฑ์ข้อบังคับที่สังคมยอมรับทั้งทางกาย วาจา และ จิตใจ ที่ดีงาม

3. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม จริยธรรม

3.1 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจต์ (Piaget) โดยเพียเจต์เป็นผู้ริเริ่มศึกษาพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็ก และมีความคิดว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์นั้น ขึ้นอยู่กับความฉลาดในการที่จะรับรู้ กฎเกณฑ์และลักษณะต่างๆ ทางสังคม ดังนั้นพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลจึงขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลนั้น และได้แบ่งขั้นของพัฒนาการจริยธรรมของมนุษย์ออกเป็น 3 ขั้น คือ เพียเจต์ (Piaget: 1932 อ้างใน ประภาศรี สีหอำไพ, 2543: 30-35)

3.1.1 ขั้นก่อนจริยธรรม พัฒนาการขั้นนี้เริ่มตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 2 ขวบ เด็กวัยนี้ยังไม่มีความสามารถในการรับรู้ถึงแวล้อมอย่างละเอียด แต่มีความต้องการทางกาย ซึ่งต้องการที่จะได้รับการตอบสนองโดยไม่คำนึงถึงกาลเทศะใดๆ ทั้งสิ้น เมื่อเด็กเริ่มมีความสามารถก็จะเริ่มเรียนรู้สภาพแวดล้อม และบทบาทของตนเองต่อบุคคลอื่น

3.1.2 ขั้นยึดคำสั่ง พัฒนาการขั้นนี้อยู่ในช่วงอายุ 2-8 ปี เด็กจะมีความเกรงกลัวผู้ใหญ่คือประกาศิตที่ตนต้องกระทำตาม

3.1.3 ขั้นยึดหลักแห่งตน พัฒนาการขั้นนี้อยู่ในช่วง 8-10 ปี เพียเจต์เชื่อว่าเกิดขึ้นจากพัฒนาการทางสติปัญญา และจากประสบการณ์ในการมีบทบาทในกลุ่มเพื่อนด้วยกัน ความเกรงกลัวอำนาจภายนอก จะเป็นหลักภายในจิตใจของเด็ก เกี่ยวกับความยุติธรรม ซึ่งหมายถึงการแลกเปลี่ยนกันและความเท่าเทียมกันของบุคคลบางคน ที่พัฒนาการอาจหยุดชะงักอยู่ใน

ขั้นที่สอง เนื่องจากการบีบบังคับอย่างผิดปกติของผู้เลี้ยงดู หรือสังคม หรือเกิดจากการขาดประสบการณ์ในกลุ่มเพื่อน ก็ได้

3.2 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของบลูม (Bloom:1956, อ้างใน ประภาศรี สีหอำไพ, 2543: 39) ได้กล่าวถึงการสร้างเจตคติและพัฒนาการจิตพิสัยตามแนวคิดของ Bloom ไว้ที่น่าสนใจ ซึ่งประกอบไปด้วยขั้นต่างๆ 5 ขั้น ดังรายละเอียดคือ

3.2.1 ขั้นการรับรู้ (Perceiving or Receiving) ในขั้นนี้กล่าวว่า การที่บุคคลจะเกิดการพัฒนาลักษณะนิสัยใดๆ ได้นั้น บุคคลจะต้องมีโอกาสได้รับรู้และใส่ใจในสิ่งนั้นๆ ก่อน ดังนั้นหากเราต้องการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม หรือค่านิยมใดๆ เราจึงต้องพยายามจัดสิ่งเร้าหรือสถานการณ์ ที่ช่วยให้บุคคลเกิดการรับรู้และความสนใจในคุณธรรม จริยธรรมหรือค่านิยมนั้นๆ

3.2.2 ขั้นการตอบสนอง (Responding) แม้บุคคลได้รับรู้แล้วและเกิดความสนใจ ในสิ่งนั้นแต่หากไม่มีโอกาสตอบสนองต่อสิ่งนั้น ความสนใจก็จะไม่ได้รับการพัฒนาไปจนถึงระดับลักษณะนิสัย ดังนั้นในการสอนจึงจำเป็นต้องพยายามให้บุคคลนั้นได้มีโอกาสตอบสนองต่อสิ่งนั้นและเกิดความรู้สึกพอใจ ซึ่งจะช่วยให้บุคคลนั้นเกิดพัฒนาการจริยธรรมจากการตอบสนอง

3.2.3 ขั้นการเห็นคุณค่า (Valuing) หากบุคคลมีการตอบสนองต่อสิ่งใดแล้ว ได้รับผลเป็นที่พอใจ บุคคลนั้นก็จะเริ่มเห็นคุณค่าของสิ่งนั้น ดังนั้น หากเราสามารถจัดประสบการณ์หรือกิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลนั้นจะได้รับประโยชน์จากการปฏิบัติ ตามคุณธรรม จริยธรรม หรือค่านิยมนั้น ก็จะช่วยให้บุคคลนั้นเห็นคุณค่าของการปฏิบัติและเต็มใจที่จะปฏิบัติเช่นนั้นต่อไป

3.2.4 ขั้นการจัดระบบ (Organizing) การที่บุคคลเห็นคุณค่าของคุณธรรม จริยธรรมหรือค่านิยมใดๆ แล้ว จะสามารถพัฒนาขึ้นไปเป็นลักษณะนิสัยได้นั้น บุคคลนั้นจะต้องนำไปปฏิบัติหรือนำไปใช้ในชีวิตของตน การจัดระเบียบหรือระบบในการปฏิบัติตนตามคุณธรรม จริยธรรม หรือค่านิยมนั้นๆ ได้ก้าวไปสู่ขั้นสูงสุดของการพัฒนาด้านจิตพิสัย คือการพัฒนาเป็นลักษณะนิสัย

3.2.5 ขั้นการพัฒนาเป็นลักษณะนิสัย (Characterization) บุคคลที่สามารถปฏิบัติ ตามคุณธรรม จริยธรรม หรือค่านิยมที่ยึดถือในวิถีการดำเนินชีวิตของตนอย่างสม่ำเสมอ ในที่สุดก็จะพัฒมาถึงขั้นการเป็นลักษณะนิสัยของตน ซึ่งนับเป็นขั้นสูงสุดของการพัฒนาด้านจิตพิสัย

3.3 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg 1969: 405 อ้างใน ราศรี ทองสวัสดิ์, 2542: 3) ได้ศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรม โดยอาศัยทฤษฎีของเพียเจต์เป็นพื้นฐาน โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นทั้งเด็กวัยรุ่น และผู้ใหญ่ การศึกษาใช้ทั้งวิธีการสัมภาษณ์ และการเขียนตอบ

ซึ่งโคลเบอร์ก ได้จัดลำดับเหตุผลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างเป็น 6 พวก แล้วทำการตรวจสอบหลายครั้ง จึงสรุปว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของคนมี 6 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นหลบหลีกการลงโทษ (The Punishment and Obedience Orientation) เด็กเล็กอายุต่ำกว่า 7 ขวบ ชอบใช้หลักการหลีกเลี่ยงมิให้ได้รับโทษเป็นเหตุผลในการกระทำ หรือเขาจะเลือกกระทำในทางเกิดประโยชน์แก่ตัวเองมากกว่า แต่เนื่องจากเด็กเล็กนี้ ยังเป็นบุคคลที่ต้องพึ่งพา และอยู่ในอำนาจของผู้ใหญ่ จึงมีความจำเป็นต้องให้เด็กในระยะนี้เข้าใจความดี ไปในความหมายว่า คือสิ่งที่กระทำแล้วไม่ถูกลงโทษ เช่น เด็กยอมแบ่งปันหลังอาหารเพราะกลัวแม่ดุ ฉะนั้นการกระทำ ที่ถูกต้องจึงหมายถึง การเชื่อฟังผู้มีอำนาจเหนือกว่า เหตุผลในการกระทำหรือไม่กระทำขึ้นอยู่กับ การไม่ถูกลงโทษเป็นเรื่องสำคัญ

ขั้นที่ 2 ขั้นการแสวงหารางวัล (The Instrumental Relativist Orientation) เด็กเล็กๆ นั้นจะถูกผู้ใหญ่ดูว่าหรือเชียนดี เพื่อที่จะทำให้เขาทำให้ถูกหรือกระทำตนให้เป็นคนดี เมื่อเด็กอายุมากขึ้น ระหว่าง 7 ขวบถึง 10 ขวบ จะมีความรู้สึกว่าเป็นของธรรมดาสำหรับการกระทำของผู้ใหญ่ เด็กจะค่อยๆ เห็นความสำคัญของการได้รับรางวัลหรือคำชมเชยการสัญญาว่าจะให้รางวัลจึงเป็นแรงจูงใจ ให้เขากระทำความดีได้มากกว่าการดูค่าหรือขู่ว่าจะลงโทษ เช่น เด็กผู้หญิงจะช่วยพ่อแม่ ทำความสะอาดบ้าน เพื่อว่าจะได้เงินรางวัลมากขึ้น และเด็กชายจะช่วยรดน้ำต้นไม้ก็เพื่อจะได้รับ คำชมเชย และเด็กในระยะนี้เริ่มรู้จักแลกเปลี่ยนกันแบบเด็กๆ เช่น เมื่อเขาให้ฉันมา ฉันก็ต้องตอบแทนเขาไป เริ่มมีความเข้าใจในความคิดคนอื่น

ขั้นที่ 3 ขั้นทำตามผู้อื่นเห็นชอบ(The Interpersonal Concordance or “GoodBoy-Nice Girl” Orientation) เด็กที่เข้าสู่วัยรุ่นจะให้ความสำคัญแก่กลุ่มเพื่อนมาก เด็กในวัยนี้ส่วนมาก จะทำในสิ่งที่คิดว่าคนอื่นจะเห็นด้วย เพื่อให้เป็นที่ชอบพอและเป็นที่ยอมรับของกลุ่มเพื่อน หลักการ ขั้นนี้จะใช้มากในเด็กอายุประมาณ 13 ปี

ขั้นที่ 4 ขั้นทำตามสังคม (The “Law and Order” Orientation) ในขั้นนี้ถือว่าสังคมจะอยู่ ด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อยต้องมีกฎเกณฑ์ กฎมายและข้อบังคับ คนดีหรือคนที่ประพฤติถูกต้อง คือคนที่ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับหรือกฎหมาย

ขั้นที่ 5 ขั้นทำตามคำมั่นสัญญา (The Social Contract Legalistic Orientation) บุคคล ใช้หลักการในขั้นนี้ จะมีการกระทำที่หลบหลีก มิให้ถูกตราหน้าว่าเป็นคนขาดเหตุผล เป็นคน ไม่แน่นอน ใจโลเลไม่มีหลักยึด ไม่มีจุดมุ่งหมายที่แน่นอน คำว่า “หน้าที่” ของบุคคลในขั้นนี้ หมายถึง การทำที่ตกลงหรือสัญญาไว้กับผู้อื่น โดยคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน มีความเคารพตนเอง และต้องการให้คนอื่นเคารพตนเอง ด้วยจริยธรรม ซึ่งในขั้นนี้พบมากในวัยผู้ใหญ่หรือวัยรุ่นตอนปลายบางคน

ขั้นที่ 6 ขั้นยึดอุดมคติสากล (The Universal Ethical Principle Orientation) พัฒนาการทางจริยธรรมขั้นนี้จะพบในผู้ใหญ่ที่มีความเจริญทางสติปัญญาในขั้นสูงมีประสบการณ์และมีความรู้อย่างกว้างขวางเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมของตนเองและของสังคมอื่นๆ ในโลกบุคคลที่ใช้หลักการในขั้นนี้จะเป็นผู้ที่ได้รับเอาความคิดเห็นที่เป็นสากลของผู้เจริญแล้วมีสายตาหรือความคิดเห็นที่กว้างไกลกว่ากลุ่มหรือสังคมของตนที่เป็นสมาชิกอยู่ บุคคลประเภทนี้จะมีอุดมคติหรือคุณธรรมประจำใจคล้ายคลึงกันคือความมีคุณธรรมละจริยธรรมในตัวของเขาเอง

3.4 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของมาสโลว์ (Abraham Maslow 1994: 42 อ้างใน จันทรานี สงวนนาม, 2544: 8-10) ได้นำเสนอเกี่ยวกับความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ แนวคิดนี้มีความเชื่อมโยงเข้ากับอีกหลายๆ ทฤษฎีที่เอื้อให้ครูสามารถประเมินความต้องการของนักเรียนและจัดหาสิ่งที่เป็นเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนได้อย่างเป็นระบบ มาสโลว์ ได้จัดลำดับความต้องการของมนุษย์ไว้ 5 ขั้นโดยอธิบายว่าความต้องการขั้นที่ต่ำกว่ามักได้รับความสำคัญกว่าขั้นที่สูง

ขั้นที่ 1 ความต้องการทางด้านสรีระ (Physiological Need)

ขั้นที่ 2 ความต้องการความมั่นคงและความปลอดภัย (Safety and Security Need)

ขั้นที่ 3 ความต้องการเป็นสมาชิกกลุ่มและความรัก (Belonging and Affection Need)

ขั้นที่ 4 ความต้องการความภาคภูมิใจในตนเอง (Self Esteem Need)

ขั้นที่ 5 ความต้องการเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง (Self Actualization Need)

ทฤษฎีของมาสโลว์ตั้งอยู่บนความเชื่อที่ว่า คนทั้งหลายโดยพื้นฐานแล้วเป็นคนดีพวกเขาต่างก็มีความต้องการผู้ที่มีความสามารถเป็นที่ยอมรับ ดังนั้นพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์หรือพฤติกรรมที่ไม่ดีจึงมีมา จึงไม่ควรเป็นที่เพ่งเล็งหรือถูกมองว่าเป็นเด็กที่ไม่ดีแต่ควรถูกพิจารณาว่าเป็นความคับข้องใจที่เชื่อมโยงกับสภาวะความต้องการขั้นพื้นฐานของเด็กยังไม่ได้ได้รับการตอบสนอง โดยปราศจากการช่วยเหลือจากผู้อื่น เขาวางเงื่อนไขและสมมุติฐานว่า เมื่อความต้องการขั้นพื้นฐานได้รับการตอบสนองแล้วเท่านั้น บุคคลนั้นก็จะกลายเป็นผู้ที่มีแรงจูงใจในตนเองด้วยความตั้งใจของตนเองที่จะทำการเสี่ยงภัยใดๆ ที่จะร่ำเรียนวิชาใดๆ หรือจะบรรลุซึ่งความสำเร็จใดๆ ได้ตามศักยภาพของเขาได้

สรุปได้แนวคิดและทฤษฎีทางคุณธรรม จริยธรรม สิ่งสำคัญจะต้องมีความรู้ความเข้าใจอย่างเพียงพอทั้งในด้านทฤษฎีและวิธีการปฏิบัติเพราะทฤษฎีโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือโรงเรียนจะได้รับความคาดหวังจากสังคมอย่างมากในการเป็นสถาบันที่ปลูกฝังรูปแบบและเสริมสร้างการเลียนแบบจากตัวอย่างในสังคมให้แก่นักเรียนพึงระมัดระวังในการสอน เพราะถ้าขาดความสามารถในการอธิบายเหตุผลให้เด็กเลียนแบบ ใช้อารมณ์และวางอำนาจแทน จะทำให้เด็ก

รู้สึกเป็นศัตรูต่อผู้ควบคุมพฤติกรรมทุกระดับ พึงอบรมให้เด็กรู้จักผิดชอบชั่วดี รู้สึกอายที่ทำให้ชั่ว ความคิดเหตุผลและความสม่ำเสมอในการลงโทษและให้รางวัลเด็ก เป็นที่ยอมรับว่าโรงเรียนเป็น สถานศึกษาที่อบรมหล่อหลอมเกลานักเรียนมีคุณธรรม เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของสังคมและ ประเทศชาติ โรงเรียนจึงมีหน้าที่ต้องจัดและพัฒนาสภาพแวดล้อมภายในให้เอื้ออำนวยต่อการปลูกฝังและเสริมสร้างคุณธรรม

4. คุณลักษณะด้านคุณธรรม จริยธรรม สำหรับเด็กประถมศึกษา

4.1 คุณลักษณะด้านคุณธรรม จริยธรรมทั่วไปที่ใช้ในการสอนจริยธรรมสำคัญที่ควร 6
รับเร่งพัฒนาปลูกฝัง ดังต่อไปนี้ (กรมวิชาการ, 2541: 7)

- 4.1.1 การใฝ่สัจจะ
- 4.1.2 การใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา
- 4.1.3 ความเมตตากรุณา
- 4.1.4 ความมีสติสัมปชัญญะ
- 4.1.5 ความไม่ประมาท
- 4.1.6 ความซื่อสัตย์สุจริต
- 4.1.7 ความขยันหมั่นเพียร
- 4.1.8 ความมีหิริ-โอตตัปปะ

4.2 คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กไทยในทศวรรษหน้า ได้กำหนดไว้ 6
คุณลักษณะ ดังนี้ (กรมวิชาการ, 2539 อ้างใน สุปราณี ไกรวัตนุสสรณ์, 2541: 27)

- 4.2.1 ความซื่อสัตย์
- 4.2.2 ความขยัน
- 4.2.3 ความเสียสละ
- 4.2.4 ความอดทน
- 4.2.5 ความประหยัด
- 4.2.6 ความรับผิดชอบ

5. หลักและแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้แก่นักเรียน

5.1 หลักการสอนจริยธรรม มีดังนี้ (กรมการศาสนา, 2543: 32)

5.1.1 สอนจากอุปสรรคไปหานามธรรมโดยการใช้บุคคลเป็นตัวอย่าง เช่น สอนเรื่องความขยันหมั่นเพียรแทนที่จะอธิบายความขยันหมั่นเพียรคืออะไร ก็เล่าเรื่องบุคคลที่จะ ทำงานแล้วประสบผลสำเร็จในชีวิต อาจจะเป็นบุคคลในนิทาน บุคคลที่ยังมีชีวิตอยู่จริง หรือบุคคล ที่มีคุณธรรม เช่นนั้นแล้วจึงสรุปว่าเขาได้ดี เพราะความขยันหมั่นเพียร

5.1.2 สอนโดยจัดประสบการณ์ตรง เช่น ฝึกมารยาทต่าง ๆ โดยให้นักเรียนออกมาปฏิบัติ เช่น การกราบพระ การแสดงความเคารพ ให้มีโอกาสดึงเทศน์ ปฏิบัติตนเป็นพุทธมามะกะ

5.1.3 สอนโดยใช้อุปกรณ์ จริยศึกษาเป็นวิธีที่เป็นนามธรรม ฉะนั้นเพื่อให้ นักเรียน เกิดมโนภาพขึ้นในใจ จึงใช้อุปกรณ์เข้าช่วย

5.1.4 สอนให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น เช่น ให้นักเรียนเล่าเรื่องต่าง ๆ ที่ตนมีประสบการณ์หรือครูให้มีการอภิปรายโดยยกคุณธรรมข้อใดข้อหนึ่งให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นวิจารณ์ข่าวหนังสือพิมพ์ซึ่งมีเรื่องอาชญากรรมอยู่เสมอๆ เล่าให้นักเรียนฟังให้นักเรียนออกความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์

5.2 แนวทางการปฏิบัติ และขั้นตอนการดำเนินการสอดแทรกคุณธรรม และ จริยธรรม ในการเรียนการสอน มีแนวทางการปฏิบัติ ดังนี้ (ประภาศรี พรประกาย, 2550: 18)

5.2.1 วิชาที่สอน ให้พิจารณาเป้าหมายของวิชาที่สอน เนื้อหาของเรื่องที่จะสอน ให้ชัดเจนแล้วสร้างกรอบความคิดของคุณธรรมที่สามารถเชื่อมโยงถึงเนื้อหาและกิจกรรมของวิชานั้น ๆ เช่น การสอนสถิติเรื่องการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล และสรุปผลตามค่านั้น หรือให้นักศึกษาตัดข่าวจากหนังสือพิมพ์ที่เกี่ยวกับเนื้อหาวิชาที่สอนมาแสดงความคิดเห็นร่วมกันสรุป/วิจารณ์ เช่น ข่าวผลของการตรวจปริมาณของยาฆ่าแมลงในพืชผักที่มากเกินไป ร่วมกันวิเคราะห์ผลเสียที่เกิดขึ้นโดยแทรกความรับผิดชอบ ความเมตตากรุณา นอกจากนั้นอาจารย์สามารถประเมินคุณธรรม จริยธรรมได้จากการแสดงความคิดเห็น การวิจารณ์ของนักศึกษาโดยอาจารย์เป็นผู้ประสานหรือช่วยสรุปชี้แนะ

5.2.2 กำหนดคุณธรรมจริยธรรมที่ต้องการสอดแทรก คุณธรรมจริยธรรมที่นำมาสอดแทรกนั้น ควรสอดคล้องกับเนื้อหาที่สอนจึงจะช่วยให้เข้าใจ เกิดการเรียนรู้ และมีจิตสำนึก ในเรื่องนั้นนอกจากนั้นควรสอดคล้องกับวิชาเอก/วิชาชีพ โดยการกำหนดจรรยาบรรณในวิชาชีพและความรับผิดชอบต่อสังคม โดยเฉพาะความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และการตรงต่อเวลาซึ่ง ควรปลูกฝังให้เป็นวินัยประจำตัวของทุกคน ดังนั้น จึงควรกำหนดพฤติกรรมอย่างเป็นรูปธรรม ให้ผู้เรียนปฏิบัติจริงในการเรียนการสอนแต่ละครั้ง

สรุปได้ว่าหลักและแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้นักเรียน ต้องสอนจาก (1) รูปธรรมไปหานามธรรม (2) สอนโดยจัดประสบการณ์ตรง (3) สอนโดยใช้อุปกรณ์เพื่อให้ นักเรียนเกิดมโนภาพขึ้นในใจ (4) สอนให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น

6. รูปแบบการวัดจริยธรรม

6.1 ความหมายของการวัด หมายถึง การใช้เครื่องมืออย่างใดอย่างหนึ่ง ที่จะค้นหา หรือการตรวจสอบเพื่อให้ได้ปริมาณ จำนวน หรือคุณภาพ ที่มีความหมายแทนพฤติกรรม หรือผลงานที่แต่ละคนแสดงออกมา (ภัทรา นิคมานนท์, 2540: 1)

สมนึก ภัททิยธนี (2544: 103) ได้ให้ความหมาย การวัด หมายถึงการตัดสิน หรือ วินิจฉัยสิ่งต่าง ๆ ที่ได้จากการวัดผลโดยอาศัยเกณฑ์การพิจารณาอย่างใดอย่างหนึ่งเช่น ผลจากการวัดความรู้ของนายแดงได้ 180 เซนติเมตร ก็อาจจะประเมินว่าเป็นคนที่สูงมาก

ยรรยง ยรรยงเมธ (2543: 67) สรุปความหมายของการวัด ไว้ 3 ประการ ดังนี้
ประการแรก การวัดเป็นกระบวนการตัดสินใจของผู้วัดเพื่อจะตีค่าตีราคาหรือให้คุณค่า แก่คุณลักษณะของคน สัตว์ สิ่งของ และสิ่งที่เป็นนามธรรม

ประการที่สอง การวัดจะใช้ข้อมูลที่ได้เป็นส่วนประกอบในการตัดสิน
ประการสุดท้าย การวัดเป็นการเปรียบเทียบข้อมูลกับเกณฑ์อย่างใดอย่างหนึ่ง
จากความหมายของการวัด สามารถจำแนกการวัดผลได้ 2 ลักษณะ คือ

1. การวัดทางกายภาพศาสตร์(physical sciences) เป็นการวัดในสิ่งที่เป็นรูปธรรม หรือวัดในสิ่งที่มีตัวตน มีทรวดทรงและทราบลักษณะของสิ่งที่ต้องการวัด เช่น ความสูงของ นักเรียน น้ำหนักของโต๊ะ เป็นต้น การวัดในด้านนี้สามารถแปลความหมายของสิ่งที่วัดได้ โดยการอ่านค่าตัวเลขที่ปรากฏบนเครื่องวัดได้โดยตรง มีมาตรา (scale) ที่แน่นอน ดังนั้น การวัดทางกายภาพศาสตร์นี้มักจะมีคลาดเคลื่อนน้อย ถ้าหากเราควบคุมให้ดี

2. การวัดทางสังคมศาสตร์ (social sciences) หรือพฤติกรรมศาสตร์ (behavior sciences) เป็นการวัดเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นนามธรรม หรือวัดในสิ่งที่ไม่มีความเป็นรูปธรรม นั่นคือเราไม่ทราบ ลักษณะสิ่งที่จะวัด เช่น การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความถนัด ความมีระเบียบวินัย ทักษะคิด เป็นต้น การวัดทางด้านนี้เป็นการวัดทางอ้อม กล่าวคือจะต้องสร้างเครื่องมือ เช่น แบบทดสอบ แบบสอบถาม ฯลฯ ขึ้นมา แล้วนำไปวัดพฤติกรรมที่เป็นตัวแทนของสิ่งที่จะวัด ต่อจากนั้นจึงแปลความหมายของสิ่งที่วัดออกมา ดังนั้น การวัดทางด้านนี้จึงมีความคลาดเคลื่อนสูง

สรุปได้ว่ารูปแบบการวัดจริยธรรม มี 2 ลักษณะ คือ การวัดทางกายภาพศาสตร์ เป็นการวัดในสิ่งที่เป็นรูปธรรม และการวัดทางสังคมศาสตร์หรือพฤติกรรมศาสตร์ เป็นการวัดเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นนามธรรม

6.2 การสร้างเครื่องมือวัดจริยธรรม

จริยธรรมประกอบไปด้วย 3 ส่วน คือ ความรู้ในเนื้อหาทางจริยธรรม ความรู้สึกทางจริยธรรมและพฤติกรรมทางจริยธรรม ถ้าจะวัดให้ครอบคลุมจึงควรออกแบบแบบวัดให้ได้ทั้งสาม

ส่วนนี้ แต่สิ่งที่ต้องการมากที่สุด คือ ด้านพฤติกรรมทางจริยธรรมเพราะเป็นการแสดงการกระทำเมื่อพบปัญหาความขัดแย้งทางจริยธรรมขึ้น การแสดงการกระทำพร้อมเหตุผลจึงน่าสนใจ รูปแบบดำเนินการวัดจริยธรรมมีดังนี้

ถ้วน สายยศ และอังคณา สายยศ (2543: 184-187) ได้เสนอขั้นตอนการสร้างเครื่องมือวัดจริยธรรม ดังนี้

6.2.1 กำหนดจริยธรรมที่จะวัด ในขั้นนี้เป็นเหมือนจุดประสงค์ว่าต้องการวัดจริยธรรมอะไร เป็นแบบรวมๆ หรือแบบเดี่ยวๆ เฉพาะอย่าง เช่น ความซื่อสัตย์ ความกรุณา ความยุติธรรม เป็นต้น

6.2.2 ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เข้าใจจริยธรรมนั้นๆ ดีขึ้น สามารถนิยามได้แจ่มชัดเพราะการวัดผลอะไรจะต้องรู้ว่าสิ่งที่ต้องการมีหน้าตาเป็นอย่างไร ถ้ารู้ไม่ชัดเจนจะต้องได้ อย่างไรก็ตามการศึกษาทฤษฎี เอกสารการวิจัย หรือผลการศึกษารายละเอียดทั้งหลายเกี่ยวกับจริยธรรมนั้นๆจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง

6.2.3 เลือกรูปแบบของเครื่องมือ ในการสร้างเครื่องมือวัดจริยธรรมมีรูปแบบหลายอย่างแล้วแต่ผู้สอนจะเลือกตามความเหมาะสมของจุดมุ่งหมาย รูปแบบของเครื่องมือ เช่น

- 1) แบบการสัมภาษณ์
- 2) แบบการสังเกต
- 3) แบบการเขียนตอบ
- 4) แบบสร้างจิตนาการ

6.2.4 เขียนข้อความ ภาพหรือสถานการณ์และข้อคำถาม ในขั้นนี้เอาความรู้จากขั้น 1 ถึงขั้นที่ 3 มาใช้ประโยชน์ เพื่อเขียนข้อคำถามให้สามารถวัดจริยธรรมที่ต้องการในขั้นนี้จะต้องคำนึงถึงวิธีการกำหนดคะแนนด้วย เพื่อเป็นแนวทางในการให้คะแนนจากผลการตอบข้อคำถามนั้นๆ

6.2.5 ตรวจสอบเครื่องมือ ขั้นนี้เป็นการตรวจสอบขั้นต้น โดยผู้ชำนาญทางด้านการวัดผล ทั้งนี้ก็เพื่อให้เครื่องมือที่สร้างขึ้นมาก่อนไปทดลองมีความมั่นใจขั้นแรกก่อน

6.2.6 ตรวจสอบคุณสมบัติรายข้อ หลังจากการทดลองแล้ว ผู้สร้างเครื่องมือตรวจให้คะแนนแล้วนำมาวิเคราะห์หาคุณภาพเบื้องต้น ว่าแต่ละข้อวัดจริยธรรมนั้นได้จริงๆหรือไม่ ข้อใดมีคุณภาพดีเก็บไว้ ข้อใดไม่ถึงเกณฑ์ที่กำหนดเอาไปปรับปรุง

6.2.7 จัดข้อสอบเป็นชุดสร้างคำชี้แจงการสอบ จัดวางแบบของข้อสอบ พร้อมกำหนดเวลาดำเนินการสอบ

6.3 ลักษณะการวัดทางจริยธรรมของมนุษย์ออกเป็น 4 ประการคือ ดวงเดือน พันธมนาวิน (2544: 2-3)

6.3.1 ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง การมีความรู้ในสังคมของคนนั้นถือว่าการกระทำชนิดใดคือควรกระทำ และการกระทำชนิดใดไม่ควรควรเว้น ลักษณะพฤติกรรม ประเภทใดเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมมากนักน้อยเพียงใด สิ่งใดไม่ควรทำ ไม่ควรประพฤติ เป็นเรื่องของการเรียนรู้เนื้อหาของจริยธรรมนั่นเอง การวัดความรู้เกี่ยวกับจริยธรรมนี้สามารถวัดได้ด้วยแบบทดสอบวัดเนื้อหาเนื้อหาหรือความรู้ ในที่นี้ หมายถึง เนื้อหาของจริยธรรมที่โรงเรียนหรือสังคมกำหนดไว้ และนำเนื้อหาเหล่านี้ที่ถือว่าดีงามสอนให้ผู้เรียน หรือคนในสังคมประพฤติปฏิบัติกัน และเมื่อประพฤติปฏิบัติแล้วจะทำให้สังคมอยู่ได้อย่างมีความสุข การสร้างข้อสอบแบบนี้เป็นแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ข้อสอบอาจเป็นการอธิบาย เติมคำ จับคู่ และเลือกตอบก็ได้ แล้วแต่จุดประสงค์ของการสอบ ข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก็สามารถให้ผู้ตอบได้ใช้ความคิดในการใช้จริยธรรมในการตอบ ไม่ใช่สอนให้จำนิยามของจริยธรรมแต่เพียงอย่างเดียว แต่สามารถปลูกฝังให้เขาคิดเกี่ยวกับจริยธรรมไปด้วย นั่นคือ มองทะลุว่าจริยธรรมลึกซึ้งเพียงใด การมีปัญหาในการคิดทางจริยธรรม จะส่งผลให้การแสดงความรู้สึกทางจริยธรรม และการแสดงการปฏิบัติ ทางจริยธรรม กระทำได้ดียิ่งขึ้น ความรู้สึกทางจริยธรรม และการแสดงการปฏิบัติ ทางจริยธรรม กระทำได้ดียิ่งขึ้น

6.3.2 ทักษะเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับลักษณะหรือพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่างๆ ว่าตนชอบหรือไม่ชอบลักษณะนั้นๆเพียงใด ทักษะเชิงจริยธรรมของบุคคลส่วนมากจะสอดคล้องกับค่านิยมของสังคมก็ได้ ทักษะเชิงจริยธรรมของบุคคลนั้นในเวลานี้อาจเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมได้ ซึ่งการวัดทัศนคติหรือความรู้สึกทางจริยธรรมก็สามารถกระทำได้เพราะความรู้สึกเป็นพื้นฐานอันหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมจริยธรรม จริงๆ แล้วนั้นการแสดง การตัดสินใจลงมือกระทำเมื่อพบกับปัญหาทางจริยธรรม ซึ่งการตัดสินใจลงมือกระทำแสดงว่าบุคคลนั้นมีพื้นฐานความรู้สึกมาก่อนซึ่งการสร้างเครื่องมือวัดความรู้สึกนี้ ก็เพื่อเอาผลของความรู้สึกไปพยากรณ์การแสดงออกทางจริยธรรม ความรู้สึกทางจริยธรรมบางที่เรียกว่า เจตคติต่อจริยธรรม ซึ่งการวัดแบบนี้ใช้วิธีการของการวัดเจตคติ เช่น วิธีการของเทอร์สโตน ของลิเกิร์ตของออสกูด เป็นต้น

6.3.3 เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกที่จะกระทำหรือเลือกที่จะไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เหตุที่กล่าวถึงนี้จะแสดงให้เห็นเหตุจูงใจหรือแรงจูงใจ ที่อยู่เบื้องหลังการกระทำต่างๆ ของบุคคล การศึกษาเหตุผลเชิงจริยธรรมจะทำให้ทราบว่าบุคคลผู้มี จริยธรรมในระดับแตกต่างกันอาจมีการกระทำที่คล้ายคลึงกันได้ นักทฤษฎีพัฒนาการทาง

จริยธรรม คือ เพียเจท์ และโคลเบอร์ก ได้ใช้การอ้างเหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคลเป็นเครื่องแสดงถึงพัฒนาการด้านจริยธรรมของบุคคลนั้น นอกจากนี้การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมยังมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการด้านอื่นๆ ของบุคคลด้วย คือพัฒนาการทางสติปัญญา อารมณ์ และมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมประเภทต่างๆ ของบุคคลด้วย

6.3.4 พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึงการที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบหรือดเว้นการแสดงที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์หรือค่านิยมในสังคมนั้น พฤติกรรมเชิงจริยธรรมซึ่งเป็นการกระทำที่สังคมเห็นชอบและสนับสนุน แบ่งออกหลายประเภท เช่น การเสียสละเพื่อส่วนรวม การช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก เป็นต้น นอกจากนี้พฤติกรรมเชิงจริยธรรมอีกพวกหนึ่งคือพฤติกรรมในสถานที่เข้าวนใจ หรือในสถานที่ช่วยให้บุคคลกระทำผิดกฎเกณฑ์ เพื่อประโยชน์ส่วนตนบางประการพฤติกรรมในสถานการณ์ชั่วๆ เช่น การโกงสิ่งของ เงินทอง หรือคะแนน และการกล่าวเท็จ เป็นต้น ซึ่งอาจรวมเรียกว่า พฤติกรรมเกี่ยวกับความไม่ซื่อสัตย์ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นสิ่งที่บุคคลให้ความสำคัญมากกว่าด้านอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะการกระทำในทางที่ดีและเลวของบุคคลนั้น ส่งผลโดยตรงต่อความสุข และความทุกข์ของสังคม การศึกษาด้านอื่นๆ ของจริยธรรมจึงเป็นเพียงเพื่อให้เข้าใจ และสามารถทำนายพฤติกรรมในสถานการณ์ต่างๆ ของบุคคลเท่านั้น ซึ่งการวัดพฤติกรรมการแสดงออกทางจริยธรรม ซึ่งเป็นการวัดพฤติกรรมที่ตรงจุดที่สุด เพราะในแง่ของการพิจารณาตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เมื่อพบสภาพความขัดแย้งทางจริยธรรมขึ้นมา การตัดสินใจจึงต้องใช้ค่านิยมหรือคุณธรรมระดับใดระดับหนึ่ง แล้วแต่มีโนธรรมหรือจิตสำนึกที่สั่งสมอยู่ในใจคนนั้น การวัดการกระทำจึงสามารถกระทำได้หลายแบบ ดังนี้

- 1) การสังเกตพฤติกรรม
- 2) การสัมภาษณ์
- 3) ใช้ข้อความแสดงจริยธรรมให้เลือกตอบ
- 4) ใช้สถานการณ์ย่อยๆ ให้เขียนตอบ
- 5) ใช้สถานการณ์ย่อยๆ แล้วเขียนตัวเลือกให้ตอบ

ดังนั้นผู้ศึกษาได้ออกแบบเครื่องมือในการวัดพฤติกรรมความเป็นพลเมืองดี โดยใช้แบบประเมินพฤติกรรมด้านคุณธรรม จริยธรรม เพื่อความเป็นพลเมืองดี ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนชุมชนบ้านแม่สาว จังหวัดลำปาง โดยรายละเอียดของแบบประเมินกำหนดพฤติกรรม 6 ด้าน ดังนี้ คือ 1) ด้านความซื่อสัตย์ 2) ความเอื้อเฟื้อ 3) ด้านความสามัคคี 4) ด้านความมีวินัย 5) ด้านความประหยัด 5) ด้านความรับผิดชอบ

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับความเป็นพลเมืองดี

1. ความหมายของพลเมืองดี

ศิริกาญจน์ โกสุม (2542: 17) ได้ให้ความหมายของคำว่า พลเมืองดี หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตนตามระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคมมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง และปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมไม่ละเมิดล่วงล้ำสิทธิ และเสรีภาพของบุคคลอื่น

ราชบัณฑิตยสถาน (2546) ได้ให้ความหมายพลเมืองดี หมายถึง ผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่พลเมืองได้ครบถ้วน ทั้งกิจที่ต้องทำ และกิจที่ควรทำ

ฉันทนา มุกติ (2540) กล่าวว่า พลเมืองดี หมายถึงประชาชนที่ประพฤติปฏิบัติตนตามระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคมมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง และปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมไม่ละเมิดล่วงล้ำสิทธิ และเสรีภาพของบุคคลอื่น

ดังนั้นสรุปได้ว่าพลเมืองดี หมายถึง พลเมืองที่มีคุณลักษณะที่สำคัญ คือเป็นผู้ที่ยึดมั่นในหลักศีลธรรมและคุณธรรมของศาสนา มีหลักการทางประชาธิปไตยในการดำรงชีวิต ปฏิบัติตนตามกฎหมายดำรงตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ

2. ความสำคัญของการเป็นพลเมืองดี

พลเมืองเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสังคมไทย เช่นเดียวกับสังคมอื่น ๆ ทุกสังคมย่อมต้องการพลเมืองที่มีคุณภาพ ซึ่งหมายถึง ความมีร่างกายจิตใจดี คิดเป็น แก้ไขปัญหาได้ เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาความเจริญก้าวหน้า ความมั่นคงให้กับประเทศชาติและการเป็นพลเมืองที่ดีนั้นย่อมต้องปฏิบัติตามบรรทัดฐานและขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคมมีคุณธรรมเป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิตอีกด้วย เพื่อการพัฒนาสังคมให้ยั่งยืน มีดังนี้ (คณินันต์ ศรีบัวเอี่ยม, 2543: 8)

2.1 ทำให้สังคมและประเทศชาติมีการพัฒนาไปได้อย่างมั่นคง

2.2 ทำให้สังคมมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย

2.3 ทำให้เกิดความรักและความสามัคคีในหมู่คณะ

2.4 สมาชิกในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีนั้นเป็นหน้าที่ของสมาชิกทุกคนในสังคม ไม่ว่าจะอยู่ในสังคมขนาดเล็กหรือขนาดใหญ่เมื่อทุกคนในสังคมไม่ว่าผู้ใหญ่หรือเด็กพัฒนาตนเองให้เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว โรงเรียน และชุมชน ได้จะประสบความสำเร็จ

3. ลักษณะของพลเมืองที่ดี

การเป็นพลเมืองที่ดีจะมีลักษณะอย่างไรนั้น สังคมจะเป็นผู้กำหนดลักษณะที่พึงประสงค์เพื่อที่จะได้พลเมืองที่ดีตามต้องการ ดังนั้นคุณสมบัติของสมาชิกในสังคม ก็จะต้องมีคุณสมบัติ ที่เป็นพื้นฐานและคุณสมบัติเฉพาะ ดังนี้ (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2543: 17)

คุณสมบัติพื้นฐาน หมายถึง คุณสมบัติทั่วไปของการเป็นพลเมืองดี เช่น ขยัน ซื่อสัตย์ อดทน ประหยัด รับผิดชอบ มีเหตุผล โอบอ้อมอารี มีเมตตา เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มีความสำคัญเสมอ

คุณสมบัติเฉพาะ หมายถึง คุณสมบัติเฉพาะอย่างที่ต้องการให้บุคคลพึงปฏิบัติ เช่น ต้องการบุคคลที่มีคุณธรรมนำความรู้ ต้องการให้คนในสังคมไทยหันมาสนใจ พัฒนาวิจัยในงานอาชีพด้านการเกษตรให้มาก เนื่องจากเป็นพื้นฐานของสังคมไทย เพื่อพัฒนาสังคมให้เจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน

4. ค่านิยมพื้นฐานการเป็นพลเมืองดีในสังคมไทย

ค่านิยมพื้นฐานการเป็นพลเมืองดีในสังคมไทย มี 5 ประการ คือ

- 4.1 การพึ่งพาตนเอง
- 4.2 ความขยันหมั่นเพียร
- 4.3 มีความรับผิดชอบ
- 4.4 ประหยัด และเก็บออม
- 4.5 มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย มีคุณธรรม รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์

5. การประพัตินเป็นพลเมืองดี

การอยู่ร่วมกันเป็นสังคมไม่ว่าจะเป็นสังคมเล็กหรือสังคมใหญ่ล้วนแต่มีหลากหลายสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม มีทั้งความสงบเรียบร้อย ความวุ่นวาย ความเจริญ และความล้าหลังปะปนกันไป สิ่งเหล่านี้เกิดจากการปฏิบัติตนของคนในสังคมนั้นๆ หากทุกคนปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี สังคมก็จะสงบสุขเรียบร้อยและมีความเจริญ แต่ถ้าคนในสังคมปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ไม่ดีแล้ว สังคมก็จะเกิดความวุ่นวาย ไม่สงบเรียบร้อย ผู้คนก็จะอยู่กันอย่างไม่มีความสุข ดังนั้นถ้าเราอยากอยู่ในสังคมที่มีความสงบสุขเรียบร้อย เราจึงต้องประพัตินปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีของสังคม ด้วยการประพัตินปฏิบัติตามแนวทางพื้นฐานของการเป็นพลเมืองดี ดังนี้ (ชลันดา ศาสนาหาญ, 2540: 22)

5.1 ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ หมายถึง การตระหนักใน ความสำคัญของความเป็นชาติไทย การยึดมั่นในหลักศีลธรรมของศาสนา และการจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์

5.2 ความมีระเบียบวินัย หมายถึง การยึดมั่นในการอยู่ร่วมกันโดยยึดระเบียบวินัย เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม

5.3 ความกล้าทางจริยธรรม หมายถึง ความกล้าหาญในทางที่ถูกที่ควร

5.4 ความรับผิดชอบ หมายถึง การยอมเสียผลประโยชน์ส่วนตนเพื่อผู้อื่น หรือสังคม โดยรวมได้รับประโยชน์จากการกระทำของตน

5.5 การเสียสละ หมายถึง การยอมเสียผลประโยชน์ส่วนตนเพื่อผู้อื่น หรือสังคม โดยรวมได้รับประโยชน์จากการกระทำของตน

5.6 การตรงต่อเวลา หมายถึง การทำงานตรงตามเวลาที่ได้รับมอบหมายการส่งเสริมให้ผู้อื่นปฏิบัติตนเป็นพลเมือง

สรุปได้ว่าพลเมืองดี หมายถึง การเป็นคนที่มีคุณธรรม จริยธรรม ตามหลักศีลธรรมและค่านิยมที่พึงงามในสังคม รวมทั้งกระทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและท้องถิ่นที่อยู่อาศัย

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

1. ความหมายของพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เกิดขึ้นจากพื้นฐานความเชื่อที่ว่า การจัดการศึกษามีเป้าหมายสำคัญที่สุด คือ การจัดการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนแต่ละคนได้พัฒนาตนเองสูงสุดตามกำลังหรือศักยภาพของแต่ละคน แต่เนื่องจากผู้เรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกัน ทั้งด้านความต้องการ ความสนใจ ความถนัดและยังมีทักษะพื้นฐานอันเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะใช้ในการเรียนรู้ อันได้แก่ ความสามารถในการฟัง พูด อ่าน และเขียน ความสามารถทางสมอง ระดับสติปัญญาและการแสดงผลของการเรียนรู้ออกมาในลักษณะที่ต่างกัน จึงควรมีการจัดการที่เหมาะสมในลักษณะที่แตกต่างกัน ตามเหตุ และปัจจัยของผู้เรียนแต่ละคนซึ่งผู้ที่มีบทบาทสำคัญในกลไกของการจัดการนี้คือครูผู้สอน แต่จากข้อมูลอันเป็นปัญหาวิกฤติทางการศึกษาและวิกฤติของผู้เรียนที่ผ่านมา แสดงให้เห็นว่า ครูผู้สอนยังแสดงบทบาทและทำหน้าที่ของตนเองไม่เหมาะสม จึงต้องทบทวนทำความเข้าใจซึ่งนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤติทางการศึกษาและวิกฤติของผู้เรียนต่อไป การทบทวนบทบาทของครูควร เริ่มจากการทบทวนและปรับแต่งความคิด ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของการเรียน โดยต้องถือว่าแก่นแท้ของการเรียน คือ การเรียนรู้ของผู้เรียนต้องเปลี่ยนจากการยึดเนื้อหาวิชาเป็นตัวตั้ง มาเป็นยึดมนุษย์ หรือผู้เรียนเป็นตัวตั้ง หรือที่เรียกว่าผู้เรียนเป็นสำคัญ ครูต้องคำนึงถึงหลักความแตกต่างระหว่างบุคคลเป็นสำคัญ ทำความเข้าใจและศึกษาให้รู้ข้อมูล อันเป็นความแตกต่างของผู้เรียนแต่ละคน และหาวิธีการสอนที่เหมาะสม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างเต็มที่ พัฒนาผู้เรียนแต่ละคนให้บรรลุถึงศักยภาพ

สูงสุด ที่มีอยู่จากข้อมูลที่เป็นวิกฤติทางการศึกษาและวิกฤติของผู้เรียนที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การจัดการศึกษาที่ไม่ส่งเสริมให้ผู้เรียนนำสิ่งที่ได้เรียนรู้มาปฏิบัติในชีวิตจริง ทำให้ไม่เกิดการเรียนรู้ที่ยั่งยืน ซึ่งครูจึงต้องทบทวนบทบาทและหน้าที่ที่จะต้องแก้ไข โดยต้องตระหนักว่าคุณค่าของการเรียนรู้ คือการได้นำสิ่งที่เรียนรู้มานั้นไปปฏิบัติให้เกิดผลด้วย ดังนั้นหลักการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จึงมีสาระที่สำคัญ 2 ประการ คือการจัดการโดยคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียน และการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้นำเอาสิ่งที่เรียนรู้ไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิต เพื่อพัฒนาตนเองไปสู่ศักยภาพสูงสุดที่แต่ละคนจะมีและเป็นที่พึงปรารถนา ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษา พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ 1) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล 2) ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหา 3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้คิดได้คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง 4) จัดการเรียนการสอน โดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา 5) ส่งเสริม สนับสนุนให้ครูผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สิ่งแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการเรียนรู้ ทั้งนี้ครูและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ 6) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ (กรมวิชาการ, 2542 : 24)

การศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ บางแนวความคิดให้ความสำคัญกับสาเหตุภายในตัวบุคคล เช่น ชีววิทยา และพันธุกรรม บางแนวความคิดให้ความสำคัญกับสาเหตุภายในตัวบุคคล เช่นเดียวกันแต่ให้ความสำคัญกับกระบวนการของจิต การรับรู้ตนเองและการรับรู้สิ่งแวดล้อมหรือความรู้สึกลึกซึ้งที่เกิดจากพลังจิตไร้สำนึก ในส่วนของนักวิชาการด้านพฤติกรรมมนุษย์อีกกลุ่มหนึ่ง กลับให้ความสำคัญกับสาเหตุภายนอกตัวมนุษย์ บริบททางสังคม และมุ่งศึกษาพฤติกรรมมนุษย์ในวัฒนธรรมต่าง ๆ Goldstein & Russo (อ้างใน เมธาวิ อุดมธรรมมานุภาพ, รัตนา ประเสริฐสม และเรียม ศรีทอง, 2544: 18-19) ในส่วนพฤติกรรมการสอน หมายถึง การแสดงออกของครูในสภาพการเรียนการสอนที่เกิดขึ้นต่อเนื่องกัน ภายในห้องเรียนทั้งพฤติกรรมทางวาจา (verbal behavior) และพฤติกรรมอื่นที่ไม่ใช่พฤติกรรมทางวาจา (non-verbal behavior) เป็นสิ่งที่มีผลโดยตรงต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน ทั้งนี้เพราะพฤติกรรมการสอนของครู และพฤติกรรมการเรียนรู้

ของผู้เรียนนั้น เป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่องสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ดังนั้นพฤติกรรมการเรียนที่ดีหรือไม่ดี จึงขึ้นอยู่กับพฤติกรรมการสอนของครูเป็นสำคัญ

ปรัชญาการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สนับสนุนให้ผู้เรียนทุกคนได้พัฒนาตามศักยภาพและความสนใจของตนเอง เรียนรู้จากหลายสถานการณ์ทั้งใน และนอกห้องเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ตัวครูผู้สอนเองต้องปรับพฤติกรรมการสอนของตนเพื่อเน้นให้ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ มากกว่าการเรียนรู้แบบท่องจำ ดังที่สุทธีพร คล้ายเมืองปัก (2543: 28) ได้กล่าวถึงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญไว้ดังนี้

3.1.1 จัดสภาพการณ์หรือสภาพแวดล้อมทางการเรียนการสอนด้วยการใช้สื่อหรือเครื่องมือ เพื่อเสริมการเรียนรู้ที่หลากหลาย

3.1.2 วางแผนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสำหรับผู้เรียนแต่ละคน โดยเน้นที่ความสนใจ อยากรู้ อยากเรียนของผู้เรียน และควรคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

3.1.3 ครูพัฒนาตนเอง เพื่อให้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล ไม่ว่าจะเป็นการอ่านเพื่อการศึกษา เข้ารับการประชุม อบรมสัมมนาหรือสนทนาเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนร่วมงาน แล้วนำมาปรับประยุกต์ใช้ในการทำกิจกรรมการเรียนการสอนของตน

3.1.4 เปลี่ยนจากผู้สอนมาเป็นผู้จัดประสบการณ์ในการเรียนรู้ โดยส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักการเรียนรู้วิธีที่จะเรียน (learn how to learn) เป็นผู้กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความอยากเรียนรู้ ชี้แนะแหล่งข้อมูล และเป็นผู้คอยให้คำปรึกษาเมื่อผู้เรียนพบกับปัญหาที่ไม่สามารถแก้ไขเองได้

3.1.5 ให้ผู้เรียนได้มีอิสระในการเรียนรู้ ทั้งด้านความคิด จิตใจ การแสดงออกในกรอบของความถูกต้อง และให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม สำรวจ สัมภาษณ์ นำเสนอข้อมูลด้วยการรายงาน อภิปราย อีกทั้งการฝึกปฏิบัติจริงด้วยตนเอง โดยคำนึงถึงเนื้อหาสาระ และจุดประสงค์การเรียนรู้เป็นเกณฑ์

3.1.6 ใช้วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย ไม่ยึดติดกับวิธีใดวิธีหนึ่ง เพราะไม่มีวิธีการสอนเพียงวิธีเดียวที่ดีที่สุดในโลก ดังนั้นจึงควรพิจารณาแบบจำลองการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหาสาระการเรียนรู้ และสถานการณ์ที่เหมาะสม

3.1.7 เป็นผู้ประเมินโดยครูผู้สอนและผู้เรียน จะเป็นผู้รับผิดชอบในการสร้างกฎเกณฑ์การประเมินในแบบจำลองต่าง ๆ ร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อความก้าวหน้าของผู้เรียน และให้ผู้เรียนได้ทราบผลการเรียนรู้ของตนเองอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ

ชำระ บัณฑิต (2543: 18) กล่าวถึงการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญไว้ 2 ด้าน คือด้านผู้เรียน หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติจริง ได้พัฒนากระบวนการคิด มีอิสระในการเรียนรู้ตามความถนัด และความสนใจ สามารถค้นพบข้อมูลความรู้ต่าง ๆ ด้วยตนเอง โดยใช้วิธีการและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย สามารถนำความรู้ประสบการณ์ไปใช้พัฒนาคุณภาพชีวิตของตน และสังคมส่วนรวมได้ ด้านผู้สอนหรือผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ใด ๆ ที่ต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และเคารพในศักดิ์ศรีสิทธิหน้าที่ของผู้เรียน มีการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ และต้องเน้นประโยชน์สูงสุดของผู้เรียนเป็นสำคัญ ในขณะที่พิมพันธ์ เฑชะคุปต์ และเพียว ยินดีสุข (2548: 25) กล่าวว่า การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นแนวการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนสร้างความรู้ใหม่ และสิ่งประดิษฐ์ใหม่ โดยการใช้กระบวนการคิด กระบวนการทางสังคม กระบวนการกลุ่ม และให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ และมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้ ซึ่งครูมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน เน้นการบูรณาการความรู้ในศาสตร์สาขาต่าง ๆ ใช้วิธีการสอน แหล่งความรู้ พัฒนาปัญญา รวมทั้งเน้นการใช้วิธีการวัดผลอย่างหลากหลาย

จากเอกสาร และแนวคิดที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด จัดการเรียนรู้ตามความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้ผู้เรียนได้พัฒนากระบวนการคิด วิเคราะห์ ศึกษาค้นคว้า ทดลอง และแสวงหาความรู้ด้วยตนเองตามความถนัด ความสนใจ ด้วยวิธีการศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย เชื่อมโยงกับชีวิตจริงทั้งใน และนอกห้องเรียน มีการวัดผลประเมินผลตามสภาพจริง ทำให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ สามารถประยุกต์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ช่วยพัฒนาผู้เรียนในทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา ความรู้ทักษะและเจตคติ ซึ่งจะนำไปสู่ความเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข ตามเป้าหมายการจัดการศึกษา

2. เป้าหมายของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2.1 การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีเป้าหมายที่สำคัญที่ต้องการให้ผู้เรียนเกิดลักษณะที่พึงประสงค์ คือ เก่ง ดี มีสุข (กุลยา ตันติผลาชีวะ, 2544 : 19-20)

2.1.1 เก่ง หมายถึง ผู้มีพุทธิปัญญา คือ ความรู้ความเข้าใจที่แจ่มแจ้งสามารถนำไปใช้ได้ วิเคราะห์เป็น สังเคราะห์ได้ ประเมินได้อย่างเข้าใจ และรู้แจ้งตามศักยภาพตามวัย

2.1.2 ดี หมายถึง ผู้มีเจตคตินิยมที่ดีต่อการเรียน บุคคล สังคม ชุมชน และประเทศชาติ

2.1.3 มีสุข หมายถึง สนุกกับการเรียน และใคร่เรียนตลอดชีวิต

2.2 เป้าหมายของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีเป้าหมายที่จะพัฒนาผู้เรียนในด้านต่าง ๆ มีดังนี้ (ไสว พิกขาว, 2542 : 10-12)

2.2.1 เพื่อพัฒนาคนให้เป็นคนดี คุณลักษณะของคนดี หมายถึง คุณลักษณะทางจิตใจ ความมีวินัย และค่านิยมประชาธิปไตย ความมีวินัย คือ คุณลักษณะทางจิตใจ และพฤติกรรมที่ช่วยให้บุคคลนั้นสามารถควบคุมตนเอง และของส่วนรวม พฤติกรรมที่บ่งชี้ถึงความมีวินัย ได้แก่ ความสนใจ ใฝ่รู้ การควบคุมตนเอง มีความรับผิดชอบ เชื่อสัจย์ และความขยัน ส่วนค่านิยมประชาธิปไตย คือ คุณลักษณะทางจิตใจ และพฤติกรรมของบุคคลที่เห็นคุณค่าของตนเอง และคุณค่าของผู้อื่น เคารพสิทธิของผู้อื่น และป้องกันสิทธิของตนเอง ด้วยจิตใจที่เคารพต่อคุณค่าของเสียงส่วนใหญ่

2.2.2 เพื่อพัฒนาตนเอง ซึ่งนอกเหนือจากการเป็นคนดีแล้ว ในสังคมยังต้องการคนเก่งที่จะมาช่วยกันพัฒนา และแก้ปัญหาต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่มากมาย

2.2.3 เพื่อพัฒนาให้คนมีชีวิตอย่างมีความสุข การที่สามารถสร้างคนที่ดี คนเก่ง ก็คงยังไม่เพียงพอ การจัดการศึกษานั้นมุ่งหวังให้ผู้ที่ได้รับการศึกษาสามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุขด้วย คนจะมีความสุขได้ จะต้องมีความสุขกายและสุขภาพจิตที่ดี รวมทั้งมีความรู้ที่สามารถนำไปประยุกต์ในชีวิตประจำวัน ดำรงชีวิตอย่างมีความสุข มีคุณสมบัติดังนี้

- 1) มีความรัก และการแบ่งปัน
- 2) มีความสัมพันธ์ระหว่างความจริง ความงาม และความเป็นธรรม
- 3) ประพฤติชอบ มีความสงบสุข สันติ ไม่เบียดเบียน
- 4) บริโภคสิ่งต่าง ๆ ด้วยปัญญา

2.3 ตัวบ่งชี้ที่จะทำให้การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญให้ไปสู่เป้าหมายได้นั้นวัฒนาพร ระงับทุกข์ (2545 : 19) ได้สรุปไว้ 9 ประการ ได้แก่

2.3.1 มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลายเหมาะสมกับธรรมชาติผู้เรียน

2.3.2 มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนฝึกค้นคว้า สังเกตรวบรวม ข้อมูล วิเคราะห์ คิดอย่างหลากหลาย สร้างสรรค์ และสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง

2.3.3 มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักศึกษาหาความรู้ และแสวงหาคำตอบด้วยตนเอง

2.3.4 มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยี และสื่อที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน

2.3.5 มีการจัดกิจกรรมเพื่อฝึก และส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรมของผู้เรียน

2.3.6 มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาสุนทรียภาพอย่างครบถ้วน ทั้งด้านดนตรี ศิลปะ และกีฬา

2.3.7 ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยในการทำงานและการมีความรับผิดชอบต่อกลุ่ม

2.3.8 มีการประเมินพัฒนาการของผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลาย และต่อเนื่อง

2.3.9 ผู้เรียนรักโรงเรียนของตน และมีความกระตือรือร้นในการไปโรงเรียน

จากเอกสาร และแนวคิดที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า เป้าหมายการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ครุมุ่งให้ผู้เรียนกระทำ กิจกรรมต่าง ๆ อย่างหลากหลายตามศักยภาพ การเรียนรู้จะเกิดขึ้นจากการที่ผู้เรียนเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม ต้องใช้กระบวนการทางปัญญา คือ การสังเกต คิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุป เป็นการสร้างสาระความรู้ ที่มีความหมายให้ตนเองและจะจดจำเรื่องที่เรียนรู้นั้นได้ยาวนาน สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้เหมาะสม มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุขตามที่สังคมต้องการ

3. หลักการของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 จะยึดหลักการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีเป้าหมายเด็กไทยเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข มีความเป็นไทยและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มาตรฐานการเรียนรู้ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 มาตรฐาน จึงเน้นกระบวนการที่จะสร้างเด็กไทยเป็นคนมีศักยภาพในการคิดระดับสูง คิดเป็นองค์รวม และสามารถร่วมมือกันพัฒนาสังคมไทย

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เกิดขึ้นจากพื้นฐานความเชื่อที่ว่า การจัดการศึกษามีเป้าหมายสำคัญที่สุด คือ การจัดการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนแต่ละคนได้พัฒนาตนเองสูงสุดตามกำลังหรือศักยภาพของแต่ละคน แต่เนื่องจากผู้เรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกัน ทั้งด้านความต้องการ ความสนใจ ความถนัดและยังมีทักษะพื้นฐานอันเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะใช้ในการเรียนรู้ได้แก่ความสามารถในการฟัง พูด อ่าน และเขียน ความสามารถทางสมอง ระดับของสติปัญญา โดยการแสดงผลของการเรียนรู้ออกมาในลักษณะที่ต่างกัน จึงควรมีการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมในลักษณะที่แตกต่างกัน ตามเหตุ ปัจจัยของผู้เรียนแต่ละคนและผู้ที่มิบทบาทสำคัญในกลไกของการจัดการนี้คือครูผู้สอน แต่จากข้อมูลอันเป็นปัญหาวิกฤติทางการศึกษา และวิกฤติของผู้เรียนที่ผ่านมา แสดงให้เห็นว่า ครูผู้สอนยังแสดงบทบาทและทำหน้าที่

ของตนเองไม่เหมาะสม จึงต้องทบทวนทำความเข้าใจซึ่งนำไปสู่การปฏิบัติ เพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤติทางการศึกษาและวิกฤติของผู้เรียนต่อไป การทบทวนบทบาทของครูควรเริ่มจากการทบทวนปรับแต่งความคิด ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของการเรียน โดยต้องถือว่าแก่นแท้ของการเรียน คือ การเรียนรู้ของผู้เรียนต้องเปลี่ยนจากการยัดวิชาเป็นตัวตั้งมาเป็นยึดมนุษย์ หรือผู้เรียนเป็นตัวตั้ง หรือที่เรียกว่าผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยครูต้องคำนึงถึงหลักความแตกต่างระหว่างบุคคลทำความเข้าใจและศึกษาให้รู้ข้อมูล อันเป็นความแตกต่างของผู้เรียนแต่ละคน และหาวิธีสอนที่เหมาะสม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างเต็มที่ พัฒนาผู้เรียนแต่ละคนให้บรรลุถึงศักยภาพสูงสุด ที่มีอยู่จากข้อมูลที่เป็นวิกฤติทางการศึกษาและวิกฤติของผู้เรียน อีกประการหนึ่ง คือ การจัดการศึกษาที่ไม่ส่งเสริมให้ผู้เรียน ได้นำสิ่งที่ได้เรียนรู้มาปฏิบัติในชีวิตจริง ทำให้ไม่เกิดการเรียนรู้ที่ยั่งยืน ครูจึงต้องทบทวนบทบาทและหน้าที่ที่จะต้องแก้ไข โดยต้องตระหนักว่า คุณค่าของการเรียนรู้ คือการได้นำสิ่งที่เรียนรู้มานั้นไปปฏิบัติให้เกิดผลด้วย ดังนั้นหลักการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จึงมีสาระที่สำคัญ 2 ประการ คือ การจัดการโดยคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียน และการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้นำเอาสิ่งที่เรียนรู้ไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิต เพื่อพัฒนาตนเองไปสู่ศักยภาพสูงสุดที่แต่ละคนจะมีและเป็นไปได้ สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษา พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 24 การจัดการกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ 1) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัด ของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล 2) ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้ มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา 3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้คิดได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง 4) จัดการเรียนการสอน โดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา 5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ครูสามารถ จัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนรู้ ทั้งนี้ครูและผู้เรียนอาจเรียนรู้ ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ 6) จัดการเรียนรู้ ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชน เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ (กรมวิชาการ, 2542: 24)

3.1 หลักการของการจัดการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ 6 ประการ มีดังนี้ (สมศักดิ์ ภู่วิภาดาบรรณ, 2544: 1-2)

3.1.1 ต้องคำนึงถึงความต้องการและความสนใจของผู้เรียน (Learners Needs and Interests) เป็นสำคัญ

3.1.2 ให้โอกาสผู้เรียนมีส่วนร่วม (Participation) ในการเรียนรู้ให้มากที่สุด

3.1.3 ให้ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง (Constructionism) กล่าวคือ ให้สามารถเรียนรู้จากประสบการณ์ในสภาพความเป็นจริง สามารถวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) และสืบค้นหาความรู้ได้ด้วยตนเอง (Inquiry)

3.1.4 เป็นการพึ่งพาตนเอง (Autonomy) เพื่อให้เกิดทักษะที่จะนำสิ่งที่เรียนรู้ไปใช้จริงในชีวิตประจำวันและสามารถเข้าใจวิธีการเรียนรู้ของตนเองได้ (Met cognition) กล่าวคือรู้วิธีการของตนเอง และพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนวิธีการได้อย่างเหมาะสม ไม่เน้นที่การจดจำเพียงเนื้อหา

3.1.5 เน้นการประเมินตนเอง (Self-Evaluation) แต่เดิมครูผู้สอนจะเป็นผู้ประเมินผล เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ประเมินผลตนเองอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง จะช่วยให้ผู้เรียนได้เข้าใจ ตนเองได้ชัดเจนขึ้น รู้จุดเด่น จุดด้อย และพร้อมที่จะปรับปรุงหรือพัฒนาตนเองให้เหมาะสมยิ่งขึ้น การประเมินในส่วนนี้เป็นการประเมินตามสภาพจริงและใช้แฟ้มสะสมผลงานเข้าช่วย

3.1.6 เน้นความร่วมมือ (Cooperation) ซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญในการดำเนินชีวิตประจำวัน ดังนั้นในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ วิธีการหนึ่งที่ใช้ก็คือ การเรียนแบบร่วมมือ ในรูปแบบต่างๆ

จากหลักการที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น ผู้ศึกษาได้จัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญให้สำเร็จ คือ เน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการเรียนรู้ของตนเอง จัดกิจกรรมความต้องการความถนัดและความสนใจ ใช้วิธีการที่หลากหลายเพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ความเข้าใจในการเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้แบบร่วมมือโดยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนเรียนรู้และเรียนรู้ร่วมกันจากเพื่อนในกลุ่ม และส่งเสริมให้มีโอกาสฝึกการทำงานเป็นทีม ความมีวินัยและความรับผิดชอบ ส่งเสริมให้ผู้เรียนค้นคว้าหาความรู้ได้ด้วยตนเอง ประเมินผลการเรียนรู้และพัฒนาการทุกด้านของผู้เรียนอย่างต่อเนื่องและตามสภาพจริง และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนประเมินและสะท้อนผลการเรียนของตนเองและเพื่อน ผู้เรียนสามารถนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

4. การกำหนดวิธีสอนและรูปแบบกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ตามสภาพจริงและส่งเสริมการสร้างองค์ความรู้ของผู้เรียน

การกำหนดวิธีสอนและรูปแบบกิจกรรมการเรียนการสอน ที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ตามสภาพจริง และส่งเสริมการสร้างองค์ความรู้ของผู้เรียนต้องพิจารณาถึงความเหมาะสม คือ

4.1 มาตรฐานการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ตามที่กำหนดไว้ของแต่ละหน่วยการเรียนรู้ โดยการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถภาพของผู้เรียนกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น หรือในประเทศชาติในขณะนั้นว่ามีเนื้อหาสาระการเรียนรู้ใดที่ควรนำมาประกอบการสอนและใช้วิธีการใด ที่จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจบริบทของการเรียนรู้ตามสภาพจริงมากที่สุด

4.2 ระดับความสามารถของผู้เรียน ที่จะช่วยให้เข้าใจสาระการเรียนรู้เหล่านั้นได้ดีที่สุด เช่น การใช้ทักษะ วิธีคิดวิเคราะห์ คิดเปรียบเทียบ คิดอย่างมีวิจารณญาณ ทักษะการแก้ปัญหา หรือการลงมือปฏิบัติ ครูผู้สอนต้องสำรวจตรวจสอบความรู้และทักษะพื้นฐานให้สัมพันธ์กัน

4.3 เนื้อหาสาระของหน่วยการเรียนรู้ และบทเรียน (Unit Teaching and Lesson Plan) โดยพิจารณาจากความรู้พื้นฐานตามหัวข้อที่ปรากฏในคำอธิบายรายวิชาและขอบข่ายสาระการเรียนรู้ของแต่ละหน่วยและแต่ละบทเรียน โดยคำนึงถึงเนื้อหาสาระที่สอดคล้องกับหัวข้อความรู้ เหตุการณ์ สถานการณ์ และตัวอย่างปัญหาหรือกรณีศึกษาที่เกิดขึ้นในขณะนั้น

4.4 ทักษะปฏิบัติและวิธีการเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระการเรียนรู้ของหน่วยและบทเรียนนั้น ๆ และเหมาะสมกับรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ออกแบบไว้สามารถนำผู้เรียนไปสู่กระบวนการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ที่กำหนดไว้

4.5 ความถนัด ความสนใจและความต้องการของผู้เรียน ทั้งรายบุคคลและกลุ่มผู้เรียน โดยมั่นใจว่าเนื้อหาสาระ เหตุการณ์ เรื่องราวหรือปัญหาที่เลือกมานั้นมีประโยชน์และมีความหมายต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นส่วนใหญ่ เป็นบริบทที่สอดคล้องกับโครงสร้างความรู้เดิม (Structure Knowledge) ที่มีอยู่แล้วและสามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้อยากเรียนในสิ่งใหม่ ๆ เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์การเรียนรู้และสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่ ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตจริง ของผู้เรียนได้ (เอกรินทร์ สิมหาศาล, 2546: 371)

ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคน สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ สามารถประยุกต์ความรู้

ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ช่วยพัฒนาผู้เรียน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา ความรู้ทักษะ และเจตคติ ซึ่งจะนำไปสู่ความเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข ตามเป้าหมายการจัดการศึกษา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุจิตรา ปัทมธนีสร์ (2538) ได้ศึกษาผลการใช้ชุดการสอนการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม เรื่องความรับผิดชอบและการมีวินัย วิชาจริยศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อสร้างและพัฒนาชุดการสอนการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม เรื่องความรับผิดชอบและการมีวินัย วิชาจริยศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 2) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการสอนวิชาจริยศึกษา เรื่องความรับผิดชอบและการมีวินัย ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 85 / 85 เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ ชุดการสอนที่สร้างขึ้น 6 ชุด ตามกระบวนการสร้างและพัฒนาชุดการสอนแผนจุฬาฯ ใช้เนื้อหาตามหลักสูตร ของวิชาจริยศึกษา เรื่อง ความรับผิดชอบและการมีวินัยระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หลักสูตรประถมศึกษา 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) แบบทดสอบการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม เรื่องความรับผิดชอบและการมีวินัยตามทฤษฎีของโกลเบอร์ร่า กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเตรียมปริญญาสุรธรรม อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2538 จำนวน 30 คน ซึ่งได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย ผลการศึกษาวิจัยปรากฏว่าชุดการสอนที่สร้างและพัฒนาขึ้นทั้ง 6 ชุด มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 85/85 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนมีความพอใจที่ได้เรียนโดยการสอนด้วยชุดการสอนการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม เรื่องความรับผิดชอบและการมีวินัย วิชาจริยศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

สุชาติ เทสันตะ (2542) ได้ทำการวิจัยเรื่องการสอนโดยใช้แบบฝึกเรื่องวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดสอบประสิทธิภาพของบทเรียนได้แก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนลำโรงท่าวิทยาคม จำนวน 52 คน ได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพของบทเรียนโดยใช้แบบฝึกสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน และนักเรียนส่วนใหญ่ให้ความสนใจรู้สึกสนุกสนานไม่เบื่อหน่าย

อัมพร ชนะทอง (2546) ได้พัฒนาชุดกิจกรรมแนะแนวโดยใช้กิจกรรมกลุ่ม เพื่อพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความมีน้ำใจ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดพลับพลา จังหวัดจันทบุรี การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ 1) เพื่อพัฒนาชุดกิจกรรมแนะแนวโดยใช้กิจกรรมกลุ่ม เพื่อพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจ ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 2) เพื่อศึกษาความก้าวหน้าการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจของนักเรียนที่ใช้ชุดกิจกรรมแนะแนว และ 3) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อชุดกิจกรรมแนะแนว โดยใช้

กิจกรรมกลุ่ม เพื่อพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความมีน้ำใจ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดพลับพลาจังหวัดจันทบุรี จำนวน 30 คน ที่ได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้ คือ 1) ชุดกิจกรรมแนะแนวโดยใช้กิจกรรมกลุ่ม เพื่อพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความมีน้ำใจ ซึ่งได้พัฒนาการผลิตจากวิธีการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ประกอบด้วยกิจกรรม 4 ขั้น คือ ขั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ขั้นสะท้อนกลับการเรียนรู้ ขั้นสรุปสาระสู่ชีวิต ขั้นคิดและนำไปปฏิบัติ รวมทั้งวิธีการสอนจริยธรรมในระดับประถมศึกษาของกาลมิตร และโจนส์ 6 ขั้น คือ ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นเสนอเรื่องราว ขั้นการถามคำถาม ขั้นการทำงานกลุ่ม ขั้นเสนอเรื่องราวเพิ่มเติม และขั้นกิจกรรมส่งท้าย 2) แบบทดสอบก่อนเรียน หลังเรียนเรื่องการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความมีน้ำใจ และ 3) แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อชุดกิจกรรมแนะแนว ผลการวิจัยพบว่า 1) ชุดกิจกรรมแนะแนวที่สร้างขึ้น มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 ที่กำหนดไว้ 2) นักเรียนมีความก้าวหน้าในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจ สูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ 3) นักเรียนมีความคิดเห็นต่อชุด กิจกรรมแนะแนว อยู่ในระดับมาก

ชลิกานต์ อาลิแอ (2550) ได้ทำการการวิจัย เรื่องผลการใช้ชุดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน (กิจกรรมแนะแนว) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนบ้านสระบัว จังหวัดนครราชสีมา มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนาและหาประสิทธิภาพชุดกิจกรรม 2) เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมคุณธรรม จริยธรรม ของนักเรียน ก่อนและหลังการเรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม 3) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนโดยชุดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ประชากรที่ใช้ในการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านสระบัว ปีการศึกษา 2550 จำนวน 28 คน ที่เรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน (กิจกรรมแนะแนว) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ชุดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน (กิจกรรมแนะแนว) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 8 ชุด แบบสังเกตพฤติกรรมคุณธรรม จริยธรรม แบบวัดพฤติกรรมคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน ก่อนและหลังการใช้ชุดกิจกรรม และแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนโดยชุดกิจกรรม เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม สถิติที่ใช้ คือ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการทดสอบ t-test แบบไม่อิสระจากกัน (t – test dependent) ผลการวิจัยพบว่า ชุดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมมีประสิทธิภาพ 91.71/91.52 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด (80/80) ผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนจากการสังเกตของครู และนักเรียนประเมินตนเอง พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีพฤติกรรม

คุณธรรม จริยธรรมก่อนและหลังการเรียนรู้โดยใช้ชุดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน (กิจกรรมแนะแนว) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยรวมและรายด้านทุกด้าน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งพฤติกรรมคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน หลังการเรียนรู้โดยใช้ชุดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม สูงกว่าก่อนเรียน นักเรียนมีความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนรู้โดยใช้ชุดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน (กิจกรรมแนะแนว) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

ผกาพรรณ เก่งกล้า (2550) รายงานการพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา เรื่องผลการใช้ ชุดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ เสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมโรงเรียนบางชัน (ปลื้มวิทยานุสรณ์) เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างชุดกิจกรรมเรื่อง การเสริมสร้าง คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงงาม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 หาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมที่สร้างขึ้นตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 และ เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียน-หลังเรียน โดยใช้ชุดกิจกรรม กลุ่มตัวอย่างที่นำมาศึกษาครั้งนี้ คือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบางชัน (ปลื้มวิทยานุสรณ์) ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2550 จำนวน 41 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ ชุดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้สังคม ศาสนา และวัฒนธรรม เรื่อง การเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงงาม สำหรับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีทั้งหมด 4 ชุดกิจกรรม และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ชนิด ปปรนัย 4 ตัวเลือก ดำเนินการทดลองให้นักเรียนกลุ่มตัวอย่างเรียนเรื่อง การเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงงาม จากชุดกิจกรรมจำนวน 4 ชุด นำคะแนนที่ได้จากแบบวัดผลสัมฤทธิ์ ก่อนและหลังเรียนมาหาค่าเฉลี่ยของคะแนนและวิเคราะห์เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยใช้สูตร t-test dependent samples ผลการศึกษาพบว่า ชุดกิจกรรมเรื่อง การเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงงาม มีค่าประสิทธิภาพรวมเท่ากับ 83.63/82.13 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนของนักเรียนที่เรียนเรื่อง การเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงงาม จากชุดกิจกรรม ทั้ง 4 ชุด สูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.1

จากการรวบรวมผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาได้นำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิด ในการสร้างชุดกิจกรรมด้านคุณธรรม จริยธรรม เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดี ของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนชุมชนบ้านแม่ฮาว จังหวัดลำปาง เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนา ด้านความรู้ (Knowledge) ทักษะกระบวนการ (Process) และคุณธรรม จริยธรรม คุณลักษณะอัน พึงประสงค์ (Attitude) เน้นความรู้ คู่คุณธรรม ให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน เน้นทักษะกระบวนการที่เกิดขึ้น ตามธรรมชาติ รวมทั้งได้แสดงบทบาท และความรับผิดชอบทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และสังคม ซึ่งเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้เป็นอย่างดี